

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Kairi Rassel

**PÄRIMUSTURISMISIHTKOHA ARENDAMINE
VILSANDI RAHVUSPARGI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Inna Bentsalo, MA

Pärnu 2013

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Rahvuspargi kui pärimusturismi sihtkoha arendamise teoreetilised lähtekohad	5
1.1 Rahvusparkide ajalugu ja määratlus.....	5
1.2 Pärimusturismi ajalugu ja mõiste	9
1.3 Pärimusturismi sihtkoha jätkusuutlik arendamine ning turismitrendid tulevikus...	16
2. Vilsandi rahvuspargis tegutsevate ettevõtete mõju pärimussihtkoha arendamisele ...	22
2.1 Vilsandi rahvuspark kui pärimusturismi sihtkoht	22
2.2 Uuringu eesmärk, meetod ja korraldus	25
2.3. Turismiettevõtjate seas läbiviidud uuringu analüüs	28
2.4 Järeldused ja ettepanekud.....	34
Kokkuvõte	40
Viidatud allikad.....	43
Lisad.....	46
Lisa 1. Vilsandi rahvuspargi maa-ala kaart.....	46
Lisa 2. Intervjuuküsimused turismiettevõtjatele	47
Summary	48

SISSEJUHATUS

Tarbijate nõudlus looduselamusliku kogemuse ning erinevate rahvuste pärimuse tundma õppimise järele, kasvab iga päevaga. Sellest tulenevalt jäävad loodusturism ja pärimusturism perspektiivseteks turismiharudeks ka tulevikus ning üha populaarsemateks sihtkohtadeks saavad rahvuspargid ning pärimusturismisihtkohad. Kõrget looduskvaliteeti ja pärimust pakkuvad sihtkohad on Eestis paljudele turistidele sihtpunktiks. Üheks neist sihtpunktidest Eestis, saab pidada Vilsandi rahvusparki, oma kauni looduse ja saarerahva pärandi tõttu.

Vilsandi rahvuspark loodi, et kaitsta Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastike loodust ja kultuuripärandit. Tänapäeval, aga vajab rahvuspark ka muud rakendusfunktsiooni, mis oleks vajalik ning abiks ka praegusele ja tulevastele põlvkondadele. Vilsandi rahvuspargil on küll suur potentsiaal kujuneda populaarseks pärimusturismisihtkohaks, kuid rahvuspargi häid omadusi ei suudeta kasutada maksimaalsel määral. Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevate ettevõtete koostöö vähesus ning pärimusturismisihtkohta arendavate tegevuste ebapiisavus ongi probleemiks, miks valiti antud lõputöö teema.

Kuigi rahvuspark on huvitavaks sihtkohaks oma looduse ja kultuuripärandi poolest, siis vajaka jääb sihtkoha arendusest. Tulenevalt probleemvaldkonnast on lõputööle püstitatud uurimisküsimus, milleks on: Millised oleksid Vilsandi rahvuspargi turismiettevõtjate võimalused Vilsandi rahvuspargi kui pärimusturismisihtkoha arendamiseks? Antud lõputööst kasusaajad on rahvuspargi alal tegutsevad turismiettevõtjad ning arenduste sisseviimise järel saavad kaudselt kasu ka rahvusparki külastavad turistid ning kohalikud omavalitsused.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kuidas Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevad turismiettevõtjad saavad kaasa aidata Vilsandi rahvuspargi kui pärimusturismisihtkoha

arendamisele, kaardistada probleemseid valdkonnad ning esitada uuringutele tulenevad ettepanekud olukorra lahendamiseks Vilsandi Rahvuspargis. Lähtuvalt töö eesmärgist on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

- Tutvuda teemakohaste kirjandusallikatega, et välja selgitada, mis on pärimusturism ning kuidas turismisihtkohti arendada;
- koostada ja läbi viia intervjuud Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevate ettevõtete seas;
- selgitada välja Vilsandi rahvuspargi hetkeolukorra tugevad ja nõrgad küljed;
- analüüsida uuringu tulemusi, teha vastavalt uuringu tulemustele järeldusi ning ettepanekuid.

Töös kasutatakse kvalitatiivset uuringut, mille meetodiks on valitud intervjuu. Uuring viiakse läbi Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevate turismiettevõtete seas. Empiirilise osa koostamisel on kasutatud ka erinevaid teisesid andmeid nagu näiteks Keskkonnaameti koduleht.

Lõputöö koosneb kahest sisulisest osast. Esimene osa käsitleb rahvusparki kui turismisihtkohta. Samuti keskendutakse pärimusturismi mõistele ning tulevikule pärimusturismis. Esimeses osas pööratakse rõhku ka jätkusuutlikule pärimusturismisihtkoha arendamisele. Teoreetiline osa põhineb peamiselt inglisekeelsetel raamatutel ja teadusartiklidel. Enim on tuginetud teoreetilise osa koostamisel järgmistele autoritele: H.Y. Park, A.P. Russo, B. Garrod, G. McCain, D.J. Timothy, P. Howard, D. Newsome, G.P. Nyaupane, B. Bramwell, L. Bane, D.L Edgell, L. Moutinho, S.J Page ja C. Ryan.

Teine osa töös, sisaldab empiirilist uuringut, mis selgitab välja pärimusturismi tähtsuse Vilsandi rahvuspargi turismiettevõtjate seas. Tuginedes läbiviidud uuringule, tehakse järeldused Vilsandi rahvuspargi kui pärimusturismisihtkoha kohta ning esitatakse ettepanekud rahvuspargi arendamiseks. Lõputööl on kaks lisa, et mõista käsitletavat teemat paremini. Nendeks on Vilsandi rahvuspargi ala kaart ja läbiviidud uuringu intervjuuküsimused.

1. RAHVUSPARGI KUI PÄRIMUSTURISMISIHTKOHA ARENDAmise TEOREETILISED KÄSITLUSED

1.1 Rahvusparkide ajalugu ja määratlus

Tänapäeva inimestel on üldjuhul kiire elutempo ning linnades elamine ei võimalda igapäevaselt loodust nautida. Sellepärast on looduses liikumine muutumas inimeste seas üha populaarsemaks. Inimesed naudivad üha enam rahu, vaikust ning kaunist vaadet ja parim võimalus selleks on rahvusparkide külastamine. Rahvusparkide peamine ülesanne on küll kaitsta looduskeskkonda, kuid tänapäeval on sama oluline roll looduskaitse kõrval ka turismiattraktsioonil. Antud peatükk keskendub rahvusparkide ajaloole, määratleb ning annab aimu rahvusparki ja turismiattraktsiooni seotusest.

Loodus oma ilu ja puutumatusega on inimesi köitnud juba sajandeid, kuid kaasaegse turismi tekkega on looduslike paikade külastatavus muutunud üha populaarsemaks ning seda kõikjal maailmas. Uuringute hinnangul on loodusturism 2% asemel 1980ndatel tõusnud umbes 20% tänapäeval (Newsome *et al.* 2001: 2).

Looduslikud alad on piirkonnad, mida ei ole inimkäte poolt oluliselt muudetud. See tähendab, et nendel aladel on loodus siiani säilinud metsikuna. Huvi looduse ja selle säilitamise ning kaitsmise vastu on jõudnud tänapäevaks suure hulga inimesteni. (Newsome *et al.* 2001: 2-3) Suurenenud huvi looduslike paikade külastamise järele võib olla tingitud tänapäevasest kiirest elutempost. Looduslik keskkond, aga mõjub külastajatele tervendavalt. Looduses viibimine vähendab stressi ning värske õhk, päike ning loodus üldiselt, mõjuvad kehale ja vaimule tervendavalt. (Eagles, McCool 2002: 7)

Rahvusparkide tekkimise ajaloo võib jaotada kolmeks etapiks. Esimene neist toimus 19. sajandi lõpul, kui Ameerika Ühendriikides loodi suurel hulgal rahvusparke.

Rahvusparkide loomise idee levis edasi ka teistesse inglise keelt kõnelevatesse riikidesse nagu Kanada, Austraalia ja Uus-Meremaa. Teiseks etapiks võib pidada 20. sajandi esimest poolt, kui rahvusparkide loomine muutus populaarseks ka Euroopas. Rootsi, Itaalia, Rumeenia, Kreeka, Hispaania, Island, Iirimaa ja Šveits – kõik need riigid asutasid rahvusparke. Euroopa tolle aja võimsaimad riigid nagu Inglismaa, Prantsusmaa ja Belgia, aga keskendusid rahvusparkide loomisele oma koloniaalriikides Aasias ja Aafrikas. Kolmas etapp toimus pärast Teist Maailmasõda, kui üle kogu maailma hakati looma rahvusparke. (Frost, Hall 2008: 9)

Euroopa esimene rahvuspark loodi Rootsis aastal 1909, millele järgnes Šveits (1914) ja Hispaania (1918). Need riigid ei omanud koloniaalmaid ning võib arvata, et sooviti säilitada riigi looduslikult kauneid maa-alasid. Antud riigid olid suureks eeskujuks teistele riikidele ning pärast Teist Maailmasõda, loodi rahvuspargid ka Itaaliasse (1922), Islandile (1928), Poola (1932), Rumeeniasse (1935) ja Kreekasse (1938). Kõik need riigid olid mingil ajajärgul teiste riikide poolt domineeritud ning rahvusparkide loomine aitas riikidel kinnitada enda identiteeti. (*Ibid* 2008: 41)

Rahvuspark on erilise rahvusliku väärtusega kaitseala looduse ja kultuuripärandi, sealhulgas ökosüsteemide, elustiku mitmekesisuse, maastike ja rahvuskultuuri kaitsmiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks (Kaitsealad 2013). Eesti Looduskaitseseaduse (2004) § 26 järgi on rahvuspark kaitseala looduse, maastike, kultuuripärandi ning tasakaalustatud keskkonnakasutuse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks.

Rahvuspargid loodi selleks, et kaitsta loodust ning neil aladel asuvat pärandit. Tänapäeval, aga on rahvusparkide mõte muutunud ning looduskaitse funktsioonile on lisandunud ka turismiatraktsioonifunktsioon. Looduspargid on populaarsed sihtkohad turistidele kuna sõna „rahvuspark“ kinnitab külastajatele, et tegu on paigaga, mis on looduslikult kaunis. (Newsome *et al* 2001: 4) Rahvusparkide loomise algusaegadel ei kujutanud turism neile suurt ohtu. Rahvuspargid asusid eraldatud ja raskesti ligipääsetavatel maa-aladel. Viimase 40 aasta jooksul on, aga olukord muutunud ning kaitsealad on muutunud populaarseteks turismisihtkohtadeks. See tuleneb inimeste suurenenud mobiilsusest, jõukusest, linnastumisest, vaba aja rohkusest ning keskkonnateadlikkuse kasvust. (Wearing, Neil 2009: 65)

21. sajandi turism ei ole mitte ainult maailma suurim majandusharu, vaid ka kõige laiaulatuslikum. Turismi laiaulatuslikkus mõjutab, aga suuresti majandust, looduskeskkonda, kultuuri ja ühiskonda. Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) andmetel reisivad 21. sajandi turistid üha kaugemale üle kogu maailma. Sihtkohtade arendus ja turundus peavad ühtima ja tuginema turistide reisi motivatsioonidel, milleks on haridus, põnevus ja meelelahutus. (Newsome *et al.* 2001: 8)

Põhjuseid miks turistid külastavad rahvusparke on palju, kuid peamisteks põhjusteks peetakse siiski kaunist maastikku ja looduskeskkonda. Teisteks põhjusteks on veel ka vaikuse ja rahu nautimine, aktiivsete tegevustega tegelemine looduses ja tuttavate soovitusel rahvuspargi külastamine. Rahvusparkide külastajad on võimalik jagada kahte erinevasse rühma. On turiste, kes külastavad rahvusparke üheks päevaks, et veeta oma päev kauni looduse keskel ning neid, kes veedavad piirkonnas pikema aja ja ööbivad kas rahvuspargi alal või selle vahetusläheduses. (National Parks 2013)

Massimeedias ja reisijuhendites kirjeldatakse rahvusparke kui „peab nägema“ sihtkohti, millest tulenevalt on rahvuspargid reisimotiiviks eelkõige välismaalastele. Rootsis asuvas rahvuspargis Fulufjälletis läbi viidud uuringust selgus, et külastatavuse tase tõusis ligi 40% pärast seda, kui antud piirkond nimetati ametlikult rahvuspargiks. (Reinius, Fredman 2007: 850-852)

Inimeste tõekspidamiste, hoiakute ja käitumiste segu on oluline faktor, mis aitab ära tunda loodusturisti. Igat külastajat, kes viibib looduslikult kaunites kohtades ei saa pidada loodusturistik. Loodusturistidel on suurem kirg looduse vastu ning üldjuhul eelistavad nad reisil kasutada loodussõbralike ettevõtete tooteid ja teenuseid. Loodusturistidel on üldiselt keskmisest suuremad sissetulekud ja kõrgem haridustase ning nad on valmis reisil kulutama rohkem kui tavaturistid. Loodusturiste võib pidada tõsisteks turistideks, kes teavad, mida nad reisilt ootavad ja ei külasta sihtkohti hetkeemotsioonide ajel. (Newsome *et al.* 2001: 9-10)

Turism mõjutab rahvusparke nii positiivselt kui ka negatiivselt. Positiivseteks mõjudeks võib pidada: töökohad kohalikele, kohaliku majanduse parandamine, kohaliku bussiliikluse ja väikepoodide säilitamine ning kohalike toiduainete nõudluse kasvamine. Negatiivseteks mõjudeks on: looduskeskkonna kahjustumine, liikluse poolt reostuse

tekitamine, kohalike toiduainete kallinemine, suvekodude nõudluse kasv muudab kinnisvara kallimaks, töökohad on peamiselt hooajalised ning pikkade töötundidega. (National Parks 2013)

Looduskaitse ja turismi omavaheline mõju saab olla kooseksisteeriv, konfliktne või sümbioosne. Looduskaitse töötajate ja turismiettevõtjate seisukohad on kooseksisteerimise puhul erinevad, mistõttu võib väita, et looduskaitse ja turism ei mõjuta teineteist suurel määral. Konfliktse olukorra puhul on üldiselt looduskaitse ja turismiasjaliste koostöö vähene ja tihtipeale tekitab turismiga kaasnev kahjulik mõju keskkonnale probleeme, mis mõjutab kahe osapoole omavahelisi suhteid. Sümbioos on olukord, kus keskkonnakaitse ja turismisektor teevad omavahel koostööd. (Törn et al. 2007).

Rahvuspargid on väga olulised piirkonnad looduse ja pärimuse säilitamiseks. Samuti on rahvuspargid huvitavad ja populaarsed sihtkohad turistidele. Siiski ei saa vähem oluliseks pidada rahvusparkide olulisust kohalike inimeste jaoks. Kohalike jaoks on rahvuspargid kohad, kus on võimalik tegeleda rekreatiivsete tegevustega. Rahvuspargi aladel on turvaline matkata või näiteks jooksmas käia. Samuti on uuringute põhjal kindlaks tehtud, et rahvuspargid on kohalike jaoks osa nende identiteedist ning nad tunnevad uhkust, et elavad rahvuspargi alal või selle vahetusläheduses. (Gartner, Lime 2000: 207)

Rahvusparkide üheks eesmärgiks on inimeste rekreatiivsete vajaduste rahuldamine, mis võimaldab samas külastajatel osa saada ka kaitseala ehedast ja kaunist loodusest. Selline mõtteviis on, aga vastuolus sellega, et rahvuspargid on loodud kaitsmaks looduskeskkonda hävimise eest. Siiski ei peeta rekreatiivseid tegevusi loodust hävitavateks, sest inimesed viibivad rahvusparkides lühiajaliselt. (Hall, Boyd 2005: 36-48) Selline olukord on vaadeldav kui sümbioos, kus keskkonnakaitse eesmärgid on ühildatud turismi huvidega (Törn et al. 2007)

Turism looduslikel aladel on muutunud üheks kõige populaarsemaks turismiharuks maailmas. Turismi areng võib, aga suuresti mõjutada keskkonda ja loodust ning seetõttu on see teadlastele olnud suureks mureallikaks pikka aega. Tänapäeval, aga mõtlevad ka turistid üha enam keskkonnale ja selle heaolule. Kardetakse, et turism võib ohustada

elusloodust ning spetsialistid on aastaid arvanud, et turism ning eluslooduse kaitsmine ei kuulu kokku. Tänapäeval on antud arusaam siiski muutumas ning arvatakse, et looduslikel aladel on võimalik suurepäraselt arendada turismi. Kõige olulisem on saavutada sümbioosne suhe looduskaitsete ja turismiasjaliste vahel, mis rahuldaks mõlema osapooli huvi. Inimesi huvitab looduse kõrval ka sealse piirkonna ajalugu, kombed, traditsioonid ja inimeste elulaad. Rahvuspargid on ühed peamised paigad, kus on turistidel võimalik seda kogeda ning sellist turismiliiki nimetatakse pärimusturismiks. Pärimusturismi mõistest ja tekkimise ajaloost ning pärimusturistidest annab aimu järgnev peatükk.

1.2 Pärimusturismi ajalugu ja mõiste

Reisimine mängib tänapäeval inimeste eludes väga suurt rolli. Nimelt on turism üks maailma suurimaid majandusharusid. Inimesed reisivad üha rohkem ning huvituvad tänapäeval üha rohkem erinevate kultuuride ja pärimuse tundma õppimisega. Aina enam hakkab inimesi huvitama pärimusturism, mis annab turistidele võimaluse tundma õppida erinevate riikide traditsioone, kombeid ja elulaadi. Antud peatükk keskendub pärimusturismi ajaloole, pärimusturismi hetkeolukorrale ning tutvustab ka pärimusturiste.

Nii väli- kui ka siseturism, võimaldab inimestel näha uusi paiku, kohata huvitavaid inimesi, kogeda uusi väljakutseid ning hankida juurde kogemusi. (Timothy, Boyd 2003: 1) Üha enam soovivad inimesed oma reisil kogeda ka midagi teisest kultuurist, kas siis tutvuda riigi ajalooga, kohalike kommete või traditsioonidega. Sellist turismiliiki nimetatakse pärimusturismiks. Pärimusturismi vastu on aastate jooksul huvi tundma hakanud üha rohkem inimesi kogu maailmas. Selle populaarsuse kasvu põhjuseid on mitmeid. Üheks põhjuseks võib pidada näiteks moderniseerumise kiiret tempot, mis paneb inimesed mõtlema minevikule ja sellele, milline oli elu siis. (Timothy 2011: 25)

Juba muistsel ajal rändasid inimesed, et näha eelmiste põlvkondade saavutusi, seega tegelikult võib pärimusturismi pidada väga vanaks turismiliigiks. Muistseid maailmarändureid võib pidada turistide varajaseks vormiks. (Timothy, Boyd 2003: 11-12) Muistsetest aegadest on inimesed reisinud üle maailma ja seda väga erinevatel põhjustel. Pärimusturismi vanimaks vormiks võib pidada palverännakuid. Muistsed

maailmarändurid olid inimesed, kes soovisid reisilt spirituaalseid kogemusi või, kes reisisid usulistel põhjustel – külastasid sihtkohti, mis olid nende jaoks spirituaalselt või religioosselt väga olulised. Nendeks sihtkohtadeks olid tihtipeale suurte liidrite matmispaigad, kohad, kus toimus imelisi asju või paigad, mis olid rahva seas tuntud, kui maagilised kohad. (Timothy 2011: 1)

„*The Grand Tour*“ on üks väga oluline ajajärk pärimusturismi ajaloos. Alates 17. sajandist kuni 19. sajandini, oli rahaliselt heal järjel olevatel inimestel, kombeks reisida mööda Euroopa kuulsamaid kunsti ja arhitektuuri imesid, milleks olid Itaalia, Prantsusmaa, Šveits, Belgia, Saksamaa, Austria ja Holland. Antud reisi ülesandeks oli lisaks sihtkohtade külastamisele, veel ka keelte, kunsti, ajaloo ja arhitektuuri õppimine. Siiski võib pärimusturismi parimaks näiteks pidada Thomas Cook`i kogemusi. Thomas Cook`i võib pidada tänapäevaste reisiagentide ja giidide eelkäijaks. Cook elas Inglismaal ja alustas oma karjääri aastal 1841, kui organiseeris viiesajale inimesele 15 kilomeetri pikkuse reisi, et nad saaksid osaleda ühel üritusel ja viis aastat hiljem organiseeris ta 350 inimesele reisi Šotimaale. 1860-datel hakkas ta inimestele pakkuma rongi- ja laevareise nii Euroopasse, Egiptusesse, Palestiinasse ja isegi Ameerika Ühendriikidesse. Tänapäeval on pärimusturismi sihtkohad ühed maailma populaarsemad reisisihtkohad. Isegi päikesereiside sihtkohad pakuvad lisaks lõõgastumisele ka kultuurilisi ja pärimust pakkuvaid elamusi. Peaaegu kõik paketireiseid sisaldavad endas pärimusturismi paiku. (Timothy 2011: 2-3)

Reisimine ja turism on elu lahutamatud osad, mille kaudu inimesed kogevad rahvuslikku ühtekuuluvust ja õpivad tundma rahva kollektiivseid mälestusi. Pärimusturismi peetakse üheks kõige kiiremini kasvavaks turismiliigiks, mida peab arendama ja turundama teisiti kui teisi turismiliike (Poria *et al.* 2003: 239). Pärimusturism omab suurt rolli rahvuslikkuse säilitamisel ja edendamisel. Pärimust, olgu see siis teatud objekt, monument, oskus või sümboolne esindatus, tuleks pidada identiteedi märgiks. Pärimusturismisihtkohti peetakse kohtadeks, mis võimaldavad inimestel tutvuda rahvusliku ajalooga ning, mis paljastavad rahvusliku ainulaadsuse. (Park 2010: 119)

Pärimusturismisektor on saanud suhteliselt vähe teadlaste tähelepanu võrreldes jätkusuutliku turismi ideega. Akadeemilises kirjanduses keskendutakse pärimusturismi

järgnevatele aspektidele – kultuur, haridus ja praktiline looduskaitse. Pärimusturismi sektor moodustab paljudes arenenud riikides väga suure osa turismimajandusest. Näiteks Suurbritannias kirjeldatakse pärimusturismi sektorit kui Briti turu põhilist tugevust ülemere turistide seas. Pärimusturism on turismiliik, mis on keskendunud sellele, mille inimesed on pärinud ja see võib varieeruda ajaloolisest ehitisest kuni kauni kunstiteoseni või olla lihtsalt kaunis maa-ala. (Garrod, Fyall 2000: 683)

Pärimus ehk traditsioon on kultuuri üks tähtsamatest põhiosadest. Traditsioonid on iga riigi sümboolsed alustalad, mis mõjutavad inimeste igapäevaelu ja tuletavad inimestele meelde, kust nad pärinevad. Rahvuslik ühtekuuluvus, kollektiivsed mälestused, erinevad müüdid ja sümbolid – see on põhjus miks rahvused säilivad. Pärimus on seega inimeste identiteedi üks olulistest tunnustest. (Park 2010: 116-117)

Paljud inimesed võrdsustavad ekslikult pärimust ajalooaga. Tegelikult on pärimus üks osa ajaloost, kuid sisaldab endas ka selliseid aspekte nagu keel, kultuur ja identiteet. Pärimus ei ole lihtsalt ajalugu, vaid ajaloo elementide tänapäevane kasutamine. Pärimusturismi sihtkohad kannavad endas erinevaid käega katsutavaid ja mitte katsutavaid aspekte. Nendeks on: (Timothy, Boyd 2003: 4-5)

- Ajaloolised hooned ja monumendid;
- erinevad ajalooliselt tähtsad kohad nagu lahinguväljad;
- puutumata maastik ja põline loodus;
- keel, kirjandus, muusika ja kunst;
- traditsioonilised festivalid ja folkloor;
- traditsiooniline eluolu, kaasaarvatud toit, jook ja sport.

Pärimusturismi kogemus on mõjutatav ja kujundatav erinevate elementide kaudu nagu loodus, sihtkoha mõju turistile, see kuidas pärimusturismi sihtkohad on hallatud ja kuidas sihtkoht on turistide jaoks esitletud. Pärimus on võti, miks turism on arenenud nii maapiirkondadesse kui ka kohtadesse, kuhu turistid varem sattunud ei oleks. Siiski on osad teadlased pärimusturismi vastu, nimetades seda kurjaks jõuks kuna ei anna mineviku ja ajaloo kohta üldist pilti. (*Ibid* 2003: 7-11)

Pärimusturismi aluseks on pärimus ja sellega kaasnev võlu. Paljud pärimusturismi sihtkohad nagu Egiptuse püramiidid, on eksisteerinud ja turiste ligi tõmmanud sajandeid, samas teised sihtkohad nagu katedraalid või lahingupaigad, on turistidele sihtkohaks olnud vaid aastakümneid. Mitmed pärimusturismi sihtkohad on iidset, kuid need on avastatud alles hiljuti. Nendeks on näiteks Ameerika pärismaalaste varemed. Üle maailma on väga palju pärimusturismi sihtkohti ja kõik nad erinevad teineteise poolest oma vanuse, suuruse või ajaloolise tähtsuse tõttu. Pärimusturismi sihtkohtade arvukust ja atraktiivsust on võimalik muuta. Näiteks on võimalik, et tänapäeval avastatakse kohti, mis on pärimusturismi mõistes ainulaadsed ning on tulnud ette, kus sihtkoht on olemas olnud kaua, kuid ei ole kunagi olnud pärimusturismi seisukohast vajalik, aga nüüdsel ajal juba on. Pärimusturismi sihtkohta on võimalik muuta turistidele atraktiivsemaks, ehitades sihtkoha juurde näiteks külastuskeskuse, muutes seega turisti kohalviibimise meeldivamaks. (Timothy, Boyd 2003: 21)

Pärimusturismi populaarsuse suurenemine võib kaasa tuua ka mitmeid erinevaid probleeme nagu poliitilised konfliktid, vandalism, piirkonna ülerahvastatus ja planeerimise ning majandamise puudulikkus. (Timothy, Nyaupane 2009: 11) Et kaitsta ja säilitada ajaloo pärandit, võeti 1972. aastal vastu ülemaailmne kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon. Konventsiooni eesmärgiks on luua rahvusvahelises koostöös tõhus süsteem väljapaistva ülemaailmse väärtusega kultuuri- ja looduspärandi väljaselgitamiseks, säilitamiseks, tutvustamiseks ja edasiandmiseks tulevastele põlvetele. Antud konventsiooniga on ühinenud sajad riigid üle maailma ja seda selleks, et kaitsta oma pärandit ja tutvustada seda ka järgnevatele põlvetele. Pärimusturismi sihtkohti saab kaitsta kõige paremini sedasi, kui riigid on selleks ühinenud ning suudavad selle nimel ka tegutseda üheskoos. (Timothy, Boyd 2003: 15)

Uuringud väidavad, et suuremalt osalt käivad inimesed pärimusturismi sihtkohti külastamas selleks, et rohkem õppida oma eelvanemate ja nende eluviisi kohta, spirituaalselt kasvada, puhata, veeta aega kodust eemal või avastada iseennast. Diasporaa turism on üks personaalse pärimusturismi vorme, kus inimesed, kes on elama asunud võõrsile pärast kodumaa vallutamist võõra võimu poolt, reisivad oma kodumaale, et otsida oma juuri, külastada oma sugulasi ja teada saada rohkem iseenda kohta. Elav kultuur on väga suur osa pärimusturismist. Põllumajandus maad,

põllumajanduslik eluviis, kunst ja käsitöö, külad, keel, muusika ja palju teisi taolisi komponente, tõmbavad turiste külastama erinevaid riike üle maailma. (Timothy, Nyaupane 2009: 8-9)

Pärimus kujutab endast kõike seda, mida inimesed tahavad maailmas säilitada, alates puhtast õhust ja lõpetades rahvatantsuga, sisaldades endas ka kultuuri ja loodust. Pärimus on kõikjale tungiv ja puudutab kas kaugemalt või lähemalt igat inimest. Pärimusturismis on olemas kaks tasandit ja nendeks on perekondlik ja riiklik tasand. Riiklik pärimus on tavaliselt inimeste jaoks üsna tavaline ja tihtipeale unustatakse, et on ka teisi pärimuse tasandeid. Perekondlikku pärimust ja perekonnareliikviaid ei pruugita, aga tihtipeale väga tõsiselt võtta, kuid kui inimestelt küsida, mis oleks see mida nad oma lastele edasi pärandaksid, on vastus üldjuhul just, kas perekonnareliikvia või mõni muu selline objekt, millel ei ole suurt rahalist väärtust. (Howard 2003: 1-4)

Pärimus sisaldab endas nii looduslikku kui ka kultuurilist pärimust. Looduslik pärimus kujutab endast looduslikult kujunenud fenomene nagu kanjonid, vihmametsad, järved, jõed, liustikud, mäed, kõrbed ja rannajooned. Looduslikul pärimusel on väga oluline osa tänapäeva turismis ning selle olulisus aina suureneb. Kultuuriline pärimus on, aga see, mis on loodud inimeste poolt. Kultuuriline pärimus, mida inimesed tänapäeval kasutavad, sisaldab endas nii materiaalseid kui ka immateriaalseid elemente. Materiaalseteks objektideks saab pidada ehitisi, inimestega loodud maastikke ja külasid, linna, kunsti, käsitööd ja antiiki. Immateriaalseteks elementideks on, aga muusika, tantsud, uskumused, sotsiaalsed normid, tseremooniad, rituaalid ja folkloor. (Timothy 2011: 3)

Paljud inimesed arvavad, et pärimusturism on lihtsalt see, kui inimesed külastavad pärimusturismi sihtkohti. Teised on, aga arvamused, et personaalne side teatud objekti või sihtkohaga on see, mis defineerib pärimusturismi. Veelgi spetsiifilisemalt öeldes tähendab pärimusturism seda, et inimesed, kes külastavad pärimusturismi sihtkohti soovivad õppida midagi uut ja täiendada mingil viisil oma elu. Pärimusturism hõlmab suurel osal erinevaid motivatsioone, vahendeid ja kogemusi ning on erinev iga külastaja jaoks. Tõsiste pärimusturistide jaoks ei ole sihtkoha külastamine vaid üheks peatuspaigaks reisil vaid pikalt ja tõsiselt kaalutletud valik. Juhuslikud pärimusturistid tingimata ei plaani külastada pärimusturismi sihtkohti, kuid külastaksid sihtkohta, kui

selle kord juba avastasid. Nad võivad olla sihtkohast huvitatud, kuid ei ole siiski tõsised pärimusturistid. (Timothy 2011: 4)

Turismi olemus – intensiivne sihtkoha kasutamine, hooajalisus, kõikehaaravus – võib oluliselt mõjutada pärimusturismisihtkohta. Pärimusturismisihtkoha atraktsioone on võimatu reprodutseerida ja need on üldiselt koondunud ühte piirkonda. (Russo 2002: 165-168) Et sihtkoht oleks edukas ja atraktiivne turistidele, peaks vastama järgmistele kriteeriumitele (Garrod, Fyall 2000: 686):

- Sihtkoht peaks olema taskukohane ja külastaja sõbralik;
- sihtkoht peaks olema füüsiliselt ja intellektuaalselt ligipääsetav;
- sihtkoht peaks olema tasakaalus külastaja vajaduste ja pärandi kaitse vajalikkusega;
- sihtkoht peab suutma säilitada autentsuse ja ala terviklikkuse.

Need turistid, kes reisivad, et otsida informatsiooni või lihtsalt paremini tundma õppida oma esivanemaid ja nende juuri, nimetatakse pärandi turistideks. Turistidel on erinevad soovid, unelmad ja ootused seoses sellega, missugune reis olema peaks. Nende motiivid on erinevad ja selle alusel nad teevad otsuseid, mis mõjutavad suuresti sihtkoha valikut. See võib olla seotud turistide huviga ajaloo, kunsti, teaduse, eluviisi, arhitektuuri, maastiku või elanikkonna vastu. (McCain, Ray 2003: 713)

Haridus mängib pärimusturismi kättesaadavusel olulist rolli. Selleks, et täielikult mõista pärimust, peavad külastajad suutma mõista pärimuse olemust ja seda miks on vaja seda säilitada. Pärimusturismi sihtkohad peaksid olema avatud nii suurele külastajate hulgale kui võimalik, mitte ainult nendele, kes on pärimusturismi suured fanaatikud. Ideaalis peaksid külastajad lahkuma lugupidamisega pärandi vastu ja mõistma miks see on vajalik üksikisikule, kogukonnale ja kogu rahvale. (Garrod, Fyall 2000: 691)

Pärimusturiste on võimalik jaotada kahte erinevasse rühma. Esimene rühm pärimusturiste on inimesed, kelle juured ulatuvad tagasi teatud sihtkohta ning, kes soovivad uurida oma esivanemate kohta. Teine rühm pärimusturiste on, aga inimesed, kes soovivad tutvuda sihtkoha ajaloo, kommete, traditsioonide ja muu taolisega. Pärimusturistide keskmine eluiga jääb 50 eluaasta kanti ning suurema osa pärimusturistidest moodustavad meesterahvad. Samuti on pärimusturistid üldiselt hästi

haritud. Lisaks sellele, et reisi üheks põhiliseks eesmärgiks on külastada kohti, kust on pärit turistide esivanemad, siis olulisteks motivatsioonide allikateks on veel ka ajaloolised paigad ja metsik loodus. (McCain, Ray 2003: 716)

Maailmas on läbi viidud mitmeid uuringuid, mis aitaksid mõista, kes on pärimusturistid. On leitud, et üldiselt on pärimusturistid keskealised, 30-50 eluaasta vahel. Siiski võib pärimusturistide kirjeldus olla erinev, olenevalt sellest, kust nad pärit on. Näiteks Suurbritannia turistid on nooremad ja keskealised, kuid Ameerika Ühendriikide pärimusturistid on üldjuhul vanemad inimesed, kes on juba pensionil. Pärimusturiste iseloomustab eelkõige hea haridus ja suur huvi ajaloo ning kultuuri vastu. Oma reise planeeritakse ette ning reisiks valmistutakse sihtkoha kohta teadmisi ammendades. Kuna pärimusturistid on kõrgelt haritud, on ka nende töö suurema palgalisem, mis lubab neil külastada reisi sihtkohti mitu korda aastas ning viibida sihtkohtades ka märksa kauem. Pärimusturiste on rohkem naisterahvaste seas, kui meesterahvaste. (Timothy 2011: 27-28)

Pärimusturism ühendab endas väga paljusid erinevaid aspekte nagu kultuur, loodus, eluviis ja nii edasi. Seega inimeste arusaam pärimusturismist võib samuti olla väga erinev. Näiteks põhja- eurooplased arvavad, et pärimusturismi ei saa pärimusturismiks nimetada juhul kui turist ei külasta ajaloolisi vanalinnu. Seevastu, aga põhja-ameeriklased arvavad, et pärimusturism on tihedalt seotud looduses viibimisega, eriti rahvusparkides viibides. Samuti arvavad põhja- ameeriklased, et pärimusturismiks saab nimetada seda, kui külastatakse muuseume ja kunstigaleriisid, festivale ja sündmusi, millel on ajalooline taust. Austraallastele on pärimusturism samuti seotud suurel määral loodusega, kuid nende jaoks on oluline ka kohalik kultuur ja kohalikud inimesed. (Newsome *et al.* 2001: 9-10)

Kui turismiettevõtete juhid suudaksid mõista rohkem pärimusturismi turgu, siis oleksid nad võimelisemad keskenduma oma turundustegevusele, et selle kaudu meelitada rohkem neid turiste, kelle reisi valikuid ja tegevusi juhib suurem ja täpsem motivatsioon. Pärandi- ja kultuurituristidel võivad olla täiesti erinevad motiivid ja käitumine võrreldes loodusturistidega. (McCain, Ray 2003: 714)

Turism on väga laiahaardeline majandusharu ning sihtkoha ainulaadsus aitab konkureerida teiste turismisihtkohtadega. Sihtkoha teeb ainulaadseks selle pärand, inimeste eluviis, kombed, traditsioonid, tantsud, muusika ja palju muud. Pärimusturism aitab paljudel turismisihtkohtadel säilitada oma võlu. Pärimusturism aitab luua situatsioone, kus inimesed saavad kasutada pärimust, et mõista paremini teiste kultuuride tausta. Seda miks inimesed käituvad ja tegutsevad teatud olukordades nii, nagu nad seda teevad tänapäeval. Turismisihtkohtade jätkusuutlikust arendamisest ning sellest, millised turismitrendid ootavad inimkonda ees tulevikus, saab lugeda järgmisest peatükist.

1.3 Pärimusturismisihtkoha jätkusuutlik arendamine ning turismitrendid tulevikus

Turism on maailma üks kõige laiaulatuslikum majandusharu ning erinevate ennustuste alusel on selle kasv aina jätkuv. Kuna tänapäeva turistid on teadlikumad, rohkem reisivad ning kogenenumad, siis turismi mõju on samuti laiahaardelisem. Selleks, et säästa looduskeskkonda tuleks turismi planeerimisse suhtuda jätkusuutlikult. Antud peatükis keskendutaksegi pärimusturismisihtkoha jätkusuutlikule arengule ning turismitrendidele tulevikus, mis mõjutavad kindlasti seda, kuidas turismi planeerida.

Turism omab nii positiivseid kui ka negatiivseid tagajärgi. Positiivseteks tagajärgedeks saab pidada töökohtade loomist, mis seejuures kindlustab kohalikele parema elukvaliteedi ning teiste kultuuride tundma õppimise, mis aitab mõista teisi rahvusi ja nende kombeid. Negatiivseteks tagajärgedeks peetakse looduskeskkonna kahjustumist ning pärimuse, kohalike elanike eluviisi, kultuuri ja väärtuste kahjustumist. Negatiivsed tagajärjed on kiiremini tekkivad sealsetes piirkondades, kus turismi planeerimisse ega arendamisse ei panustata. (Misra, Sadual 2008: 41)

Jätkusuutlikule turismile on üha suuremat tähelepanu pöörama hakatud alates 1990ndatest aastatest. Aastate jooksul on selgeks saanud, et turismi arendamine ja planeerimine peab olema pikaajalises perspektiivis majanduslikult elujõuline ning vältima peab sotsiaalkultuurilise ja looduskeskkonna kahjustumist. (Bramwell, Lane 2000: 21) Puhas, tervisele ohutu ja kaitstud looduskeskkond annab turismisihtkohtadele konkurentsieelise teiste sihtkohtade seas. Tulevikus on inimesed üha rohkem nõus

maksma selliste reisisihtkohtade eest, kus on puhtam looduskeskkond. Looduskeskkonda võib pidada turismimajanduse üheks kõige olulisemaks ressursiks. (Edgell 2006: 6)

Jätkusuutlikule turismile on tähelepanu pööratud juba pikemat aega ja inimesed üldjuhul mõistavad, mida tähendab jätkusuutlik arendamine. Pärimusturismisihtkohtade jätkusuutlik arendamine on, aga keerukam kui muude sihtkohtade arendamine. Ehedad tooted ja teenused, õppimisvõimalus ja sotsiaalne kaasatus – kõiki neid aspekte tuleb väärtustada ja arendada viisil, mis jätkuvalt suudaks turistidele huvi pakkuda. (Garrod *et al* 2008)

Praegune majanduslik olukord on pidevalt muutuv ning muutused toimuvad üha kiiremini. Majanduslikku olukorda muudavad üha uuenev tehnoloogia, tarbijate kõrgemad ootused toodetele ja teenustele ning konkureerimise kasv ettevõtete vahel. Eelnevalt mainitud elemendid on suuresti mõjutanud ka tarbijate kulutusi turismiäris ning teadlased ennustavad turismiäri suurt kasvu järgmise kümne aasta jooksul. Ka paljud uued turud tõusevad esile tänu pidevalt muutuvale majanduskeskkonnale. Praegune turistide populatsioon muutub, ning tulevikus leiab turistide seas näiteks rohkem vanema ealiseid inimesi. Üha suurem osakaal on tulevikus individuaalreisidel ja aktiivsel puhkusel põhinevatel reisidel. Samuti hakatakse üha enam tähelepanu pöörama reisidele, mis annavad inimestele võimaluse end harida. Looduskeskkonna olukorra teadlikkuse kasv mõjutab samuti turismi nõudlust ning planeerimist. (Moutinho 2010: 1)

Reisisihtkoha valikut mõjutavad väga erinevad aspektid. Üheks aspektiks on aktiivsete tegevuste valik reisisihtkohas. Tegevused, mis võivad turistide otsuseid mõjutada on näiteks sport, toitlustus, kultuursed tegevused (muuseumide külastused, teatrietendused jne.) ja ööelu. Teiseks aspektiks on sihtkoha enda üldine olu nagu hinnatase, juurdepääsetavus, kliima, turvalisus, kohalike suhtumine turistidesse, keelebarjääri olemasolu ning haiguste levik. Reisiseltskonna iseloom on samuti suur faktor, mis mõjutab reisisihtkoha valikuid. Valikuid mõjutab reisiseltskonna suurus, reisijate sissetulek ning vanus. (Ryan, Page 2011: 10)

Konkurentsivõimeline keskkond, mis mõjutab ka turismimajandust ja ettevõtete talitlust on tihedalt seotud erinevate majanduslike küsimustega. Nendeks küsimusteks on näiteks: missugused tingimused eksisteerivad spetsiifilistele turismisektoritele (lennundussektor, hotellisektor), mitu ettevõtet on neil turgudel tegevad, kui suured on kapitalikulud turule sisenedes ja missugused tooted ja teenused turul juba eksisteerivad. Kõik eelnev viitab sellele, et turu tingimused ja majanduslik keskkond, kus asetseb ka turism, on pidevas muutumises. See tähendab, et turul tegutsevad ettevõtted peavad olema pidevas arengus, et käia kaasas ajaga muutuvas majanduslikus keskkonnas. (Page 2011: 25) Uue ja eduka turismistrateegia planeerimise puhul on oluline, et asjaosalised mõistaksid ajaloolisi ja praegusi turismitrende ning majandusliku keskkonna muutusi, kuid oskaksid ka ennustada uute suundade tulekut, mis annab võimaluse luua efektiivseid turismistrateegiaid. (Moutinho 2010: 1)

Moutinho (2010: 25) on öelnud, et muutuva tarbijakäitumise, turu, sotsiaalsete väärtuste ja tehnoloogiaga sammu pidamine on turismiasjaliste kõige suurem väljakutse järgneva 20 aasta jooksul. Turismiarendajad ja –turundajad peaksid tähelepanu pöörama ka turistide ostu mõjutavatele teguritele. Väga olulised on otsused, mis tehakse enne reisile minekut, sest need annavad turismiarendajatele informatsiooni turistide tarbimiskäitumise kohta. Turismiasjaliste jaoks on oluline info see, millised on tarbijate arvates parimad reisisihtkohad, majutuse tüübid, keda valitakse endale kaaslasteks reisile ning kui pikaks reisid kujunevad. (Ryan, Page 2011: 12) Selline informatsioon annab turismiasjalistele võimaluse muuta enda ettevõtteid ning turismisihthohti veelgi ahvatlevamaks turistide jaoks.

Turismisihthohta juhtimise ja arendamise puhul on olulised neli erinevat funktsiooni. Nendeks on planeerimine, organiseerimine, juhtimine ja kontrollimine. Planeerimine seab paika, missuguseid eesmärke soovitakse saavutada, organiseerimise protsessi eesmärgiks on otsustada, kes, millal ja kuidas töötab selleks, et planeeritud eesmärke saavutada. Juhtimise põhimõtteks on töötajate motiveerimine ning nendele ülesannete kätte andmine ning kontrollimise protsess annab aimu, missugused eesmärgid on saavutatud ja missuguste eesmärkide nimel peab veel vaeva nägema. Kõik need protsessid kujutavad endas otsuseid, mida peavad tegema turismiettevõtjad, et saavutada parim tulemus turismisihthohta juhtimiseks ja arendamiseks. (Page 2011: 23)

Jätkusuutlike pärimusturismisihtkohtade edu aluseks on see, kui turismisektor ja pärandikaitse teevad omavahel koostööd. Sellise mõtte järgi hakkasid esmalt tegutsema Ameerika Ühendriikide pärimusturismisihtkohad ning aegamööda on taolist koostööd hakatud arendama ka mujal maailmas. (Barthel-Bouchier 2012:157)

Sihtkoha arendamisega seotud otsuseid tuleks vastu võtta sel juhul, kui on tehtud ka vajalik taustauuring. Uuringud peaksid keskenduma turistidele, kohalikele elanikele ja tulevikutrendidele. Uuringud on olulised igas sihtkoha arendamise etapis ning on vajalikud, et ära tunda tulevase turismitrende ning nende tugevusi ja nõrkusi. Teades tulevase trende on võimalik paremini arendada ka tooteid ja teenuseid, määrata hindu ja tegeleda ka turundusega. (Kozak, Baloglu 2010: 16)

Ettevõtted ja organisatsioonid, kes haldavad pärimusturismisihtkohti, peavad tulevikus pöörama suuremat tähelepanu neile, kes on nende sihtkohtadega tihedalt seotud ja arvestama sellega, et neil kõigil on omad huvid ja ettekujutused, milline peab üks pärimusturismisihtkoht olema. Kuigi pärimusturismisihtkohtade ettevõtjate jaoks on oluline turismist saadav kasu, peab arvestama sellega, et turism ei pruugi alati sihtkohale mõjuda positiivselt ning kõige olulisemaks aspektiks on sihtkoha ja pärandi arendamine ning kaitsmine. (Labadi *et al* 2010: 143)

Tulevikus on turistid reisimise suhtes üha teadlikumad, rohkem kogenenumad ja omavad reisilt ka kõrgemaid ootusi, kui praeguse aja turistid. Turistid reisivad tulevikus üha rohkem ning omavad võimet kohaneda multikultuursetes keskkondades. Need turistid otsivad reisilt ehedust, kaunist looduskeskkonda ja sõbralikke kohalikke. (Moutinho 2010: 25) Kuigi turistide reisisihtkoht, motivatsioon ja käitumine võivad olla sarnased, siis reisilt saadud muljed ja mälestused on igal inimesel täiesti erinevad. See tuleneb sellest, et turistid on erinevad ja neil on erinevad kogemused ja eeldused reisisihtkoha suhtes, mis muudab kogu reisi kogemust. (Ryan, Page 2011: 4)

Üha enam hakatakse reisima ka peredega. Pered, kes käivad puhkamas koos lastega, panustavad üldiselt enne reisi palju aega sihtkoha tundma õppimisse ning uurivad erinevaid materjale sihtkoha kohta. Nende valikud on hästi läbi mõeldud kuna soovitakse rahuldada oma pereliikmete huve ning soovitakse raha kasutada nii, et see ei läheks lihtsalt raisku. Siiski teevad ka peredega reisijad valikuid, mis on mõjutatud

hetkeemotsiooni ajal. Nendeks on näiteks ekskursiooni asemel randa minek hea ilma korral või majutusasutuses söömise asemel mõne kohaliku söögikoha külastamine. (Ryan, Page 2011: 6)

Teadlased on ennustanud tulevikuks mitmeid erinevaid turismitrende ja uuendusi, mis muudavad suuresti praegust turismimustrit. Ennustatavateks globaalseteks turismi trendideks, uuendusteks ja nendega seotud küsimusteks on (Moutinho 2010: 18):

- Looduskeskkonna pärast muretsemine kasvab üha enam, mille tõttu hakkavad turismiettevõtted kasutama loodussõbralikke majandamiseviise ning panustatakse üha enam jätkusuutliku turismi arengusse;
- maailma majanduslik olukord on muutuv, mis mõjutab inimeste sissetulekuid ning seeläbi muudab ka praeguseid turismimustreid;
- riikide poliitilised ja majanduslikud strateegiad muutuvad üha enam globaliseeritumaks, mis võimaldab inimestel liikuda vabamalt riikide vahel ning seeläbi nõuab riikidelt suuremat konkureerimisvõimet;
- arenenud riikides jätkub demograafiliselt vananemine, mis mõjutab turismimustreid ning nõuab turismiäris tõsist ümberkorraldust;
- tehnoloogia, mis on ühenduslüliks telekommunikatsiooni, transpordi ja turismi vahel, saab rohkem tähelepanu. Informatsiooni, toodete ja inimeste liikumist uuritakse tähelepanelikult, et seda veelgi täiustada;
- turismi tähtsus arengumaades seatakse küsimuse alla. Kuigi majanduslikult on turismimõju arengumaadele positiivne, tuleks vähendada negatiivseid mõjusid riikide sotsiaalsetele ja keskkondlikele teguritele;
- üha enam muretsetakse sihtkohas turistide tervise ja turvalisuse pärast. Riiklikud konfliktid ja sõjad, suurenev kuritegevuse osakaal ja terrorismi oht ning surmavate haiguste levik on riskifaktorid, mis mõjutava suuresti turismi;
- tulevikus aset leidvate reise märksõnadeks on loomingulisus, vabatahtlikkus ja spirituaalsus. Tulevikuturistid loovad ise oma reisi, mille läbi saavad omale unustamatuid mälestusi;
- riikidevaheline reisimine ja immigratsiooni tase kasvab, mis suurendab oluliselt reisimist eesmärgiga külastada oma sõpru ja sugulasi;

- kolmandik arengumaade elanikkonnast on aastaks 2050 üle 60 eluaasta vanad. Selline suund dikteerib selle, kuidas muutuvad maailmas turismimustrid. Mure tervise pärast ning soov elada kaua, suurendavad oluliselt spaa- ja raviturismi osakaalu;
- mure looduskeskkonna pärast, muudab oluliselt lennundustööstust. Hakatakse kasutama kütuseid, mis ei kahjustaks looduskeskkonda nii suurel määral. Turistid valivad lennufirmasid selle järgi, kui suurelt mõjutavad need looduskeskkonda;
- konverentsiturism ja reisimine sihtkohtadesse teatud sündmuse pärast, muutub aina populaarsemaks.

Hästi planeeritud turism ning uute trendidega kaasamine, aitab pärimusturismisihtkohtadel olla konkurentsivõimelisem ning tagab kultuurilise terviklikkuse ning looduskeskkonna säilimise. Kuna maailma majandus on pidevas muutumises, peavad turismiasjalised olema valmis erinevateks trendideks, mis võivad turismimajanduses tänu muutustele tekkida. Turismiasjalised peavad mõistma, et turistid erinevad tulevikus võrreldes tänapäeva turistidega. Mida kiiremini kohanevad erinevate muutuste ja trendidega turismiasjalised, seda lihtsam on muutusi üle elada ning kasutada seda maksimaalselt, et saavutada edu.

2. VILSANDI RAHVUSPARGI ALAL TEGUTSEVATE ETTEVÕTETE MÕJU PÄRIMUSSIIHTKOHA ARENDAMISELE

2.1 Vilsandi rahvuspark kui pärimusturismi sihtkoht

Eesti Vabariik on looduskaunis koht, kus on võimalik leida paiku mida ei ole inimkäed aja jooksul muutnud ja mis on turistide jaoks tõeline eksootika. Selleks, et loodust kaitsta ning säilitada on Eestis loodud mitmeid looduskaitsealasid. Antud peatükis antakse ülevaade Baltikumi vanimast looduskaitsealast, mis asub Saaremaal ja mille nimeks tänapäeval on Vilsandi rahvuspark. (vt lisa 1)

14. augustil 1910. aastal moodustati Vaika loodusreservaat, mis on Baltikumi vanim kaitseala. Pika tegevusaja jooksul on kaitseala pidevalt laiendatud ning 1993. aastal reorganiseeriti looduskaitseala Vilsandi rahvusparkiks. Vilsandi rahvuspark asub Saaremaa läänerannikul Kihelkonna ja Lümenda vallas. Üle poole alast moodustab meri, kus on umbes 160 saart, laidu ja kari. Piirkonda iseloomustavad mereline kliima, rikkalik merelinnustik, suurimad hallhülge lesilad Eestis ning huvitav merepõhja fauna. (Vilsandi rahvuspark 2013)

Vilsandi rahvusparki ülesanneteks on kaitsta rannikumerd ja korraldada sealsete ökosüsteemide kasutust, kaitsta liike ja nende elupaiku arvestades nii rahvusvahelisi kui rahvuslikke kokkuleppeid, teavitada rahvusparki külastajaid loodus- ja kultuuriväärtustest ning korraldada loodusharidust, ennistada ja tutvustada elurikkust ja maastikke, rahvuslikku merekultuuripärandit ja muinsusobjekte ning toetada, arendada ja säilitada Lääne-Eesti rannikuala traditsioonilist eluviisi. (*Ibid* 2013)

Vilsandi rahvuspark on kaitstav ala, kus looduse mitmekesisuse säilitamiseks on vajalik inimese arukas tegutsemine. Keskkonnaameti kohuseks on aidata inimestel mõista ja tunnetada nii loodust, kui ka seal toimivaid seoseid. Vilsandi rahvuspargis asuva külastuskeskuse näitustemaja ruumides on loodud haridustööks soodsad võimalused ja info- ja õppepäevade läbiviimiseks on olemas vastavad võimalused. (Vilsandi rahvuspark 2013)

Vilsandi rahvuspark on globaalses mastaabis oluline rändlindude peatus- ja toitumisala ning unikaalne kõrge liigirikkusega piirkond. Vilsandi rahvuspark esindab kaitsealade võrgustikus ainulaadset Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastikku, samuti rannikumere ning linnurikaste väikesaarte elurikkust koos nendega seotud kultuuripärandiga. Rahvuspargis domineerib looduslikus seisundis olev, erinevate rannaprotsesside tulemusena kujunenud hoonestamata rannik ning avatud maastikud, mis on jätkusuutlikult majandatud. Rahvuspargi elanikkond koosneb rohelise mõtteviisiga inimestest, kes kasutavad rahvuspargis olevaid võimalusi loodussõbralikuks majandustegevuseks. Rahvuspargis on kaasaegne keskkonnasäästlik infrastruktuur. Rahvuspargi loodus- ja kultuuripärandiga seonduvaid väärtusi tutvustatakse erinevatele huvigruppidele. Rahvuspargi külastuse korraldus toetub kohalikule kogukonnale ja arvestab selle huvidega. (Vilsandi rahvuspargi ... 2013)

Vilsandi rahvuspark on loodusturismi ja puhkemajanduse mõttes väga atraktiivne paik. Alal leidub loodusharuldusi, mis pakuvad huvi loodusturistidele. Samal ajal on siin palju eeldusi ka aktiivseks puhkuseks. Selline väärtuste mitmekesisus ja atraktiivsus võib alale meelitada palju ning väga erinevate huvidega inimesi. Seetõttu on oluline, et turismiettevõtjad oleksid motiveeritud vastutustundlikult kasutama kaitseala potentsiaali ning panustaksid oma tegevuses kaitseala väärtuste pikaajalisele püsijäämisele. (Vilsandi rahvuspargi ... 2013)

Külastuse ja puhkemajanduse arendamise põhimõtted Vilsandi rahvuspargis on (*ibid* ... 2013):

- Puhkemajanduse arendamisel rahvuspargis eelistatakse loodusväärtusi ja pärandkultuuri tutvustavat turismi;

- rahvusparki matkarajad peavad olema seotud rahvusparki loodus- ja kultuuriväärtustega ning toimima õpperadadena;
- rahvusparki õpperadade planeerimisel tuleb need siduda rahvusparki ümbritsevate loodus- ja kultuuripärandit tutvustavate objektidega;
- rahvusparki külastuseks vajalikud ehitised ja rajatised ehitatakse looduslikest materjalidest nii, et need sobivad piirkonna üldise ehitusstiiliga – lähtuvalt väärtuslike hoonete ja hoonestuse inventuurist;
- rahvusparki ei rajata looduse- ja kultuuripärandi tutvustamisega mitteseotud turismirajatisi;
- rahvusparki külastajate teenindamiseks vajalikke ettevõtteid arendatakse rahvusparkis endiste ja praeguste talukohtade baasil;
- matka- ja õpperadade planeerimisel arvestatakse kaitsealuste liikide elupaikadega;
- matka- ja õpperadade rajamisel kasutatakse maksimaalselt vanu teid ja radu;
- külastuse planeerimisel arvestatakse kohaliku kogukonna huvidega.

Vilsandi rahvusparki alal on juba mõningaid ettevõtteid, mis tegutsevad pärimusturismi põhimõtteid järgides. Pärimusturismi pakkuvaks paigaks võib pidada Loona mõisa lähedal asuvat Miku metsaparki. Tegu on tegevusparkiga, kus nii suuremad kui ka väiksemad, saavad teadmisi erinevatest metsatöödest ja nende ajaloo. Eestlased on ikka olnud metsarahvas. Esivanemad said metsast oma toidu, riided ja ka eluaseme, lisaks pakkus mets kaitset kurja eest. Miku metsapark annab turistidele võimaluse tutvuda lähemalt Saaremaa taimestikuga, õppida tundma, kuidas metsasaadusi kasutati, tutvuda endisaegsete metsatöödega ja on võimalus ka neid ise proovida. (Miku Metsapark 2013)

Miku metsaparki rajamise eeltingimus oli olemasoleva maksimaalne säilitamine – avati vaid vaateid ja puhastati radu, et oleks hea liikuda. Miku Metsaparkis pakutakse metsa oma pärisilus, tuues välja kohaliku omapära ja sinna peitunud pärandkultuuri. Külastajad saavad ettetellimisel näha ja proovida kalavõrgu kudumist, kraasimistööd, kuuselati koorimist, vikatiga niitmist ning kahemehesaega saagimist. Kiviaia laduminegi kuulub saaremaiste tööde hulka. Asukoht rahvusparki ligiduses pakub ka koostöövõimalusi. Plaanitakse ühiseid tegevusi nii RMK kui ka piirkondlike looduskaitseinstantsidega. (Toomel 2009: 6)

Teine ettevõtte, mida võib pidada piirkonna parimaks pärimusturismi edendajaks, korraldab turistidele pärimusmatku. Kuigi enamik matke toimub suvel, siis gruppi kokku saamisel, tehakse matke ka muudel aastaaegadel, mis pikendab seega turismi hooaega. Pärimusmatku on erinevaid ja turistidel on võimalus valida omaale sobiv vastavalt huvile. Kõigi matkade läbivaks teemaks ja eesmärgiks on loodus- ja kultuuripärimuste tutvustamine ning osalejate soovil on võimalik matku ka ümber kohandada. Ettevõtte kõige populaarsemateks matkadeks saab pidada hülgevaatlusmatku, Vilsandi paadimatku ja pärimusmatku.

Vilsandi rahvuspargis korraldavad looduskaitset erinevad asutused. Vilsandi rahvusparki kaitseala valitseja on Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regioon. Keskkonnaameti ülesandeks on rahvuspargis vajalike tööde ja kaitsekorra planeerimine, erinevate kooskõlastuste ja lubade andmine, maahoolduse korraldamine ning seire ja uuringute läbiviimine. Samuti ka keskkonnahariduslike õppeprogrammide läbiviimine, infotrukiste koostamine, loodusõhtute ning infopäevade korraldamine. Vilsandi rahvuspargis on Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) ülesandeks külastuse korraldamine, loodusharidusprogrammide andmine ning riigimaadel erinevate kaitsekorralduslike tegevuste rakendamine. Järelevalvet teostab Vilsandi rahvuspargis, aga Keskkonnainspeksioon. (Vilsandi rahvuspark 2013)

Tulenevalt üha suurenevast nõudlusest loodusliku ja puhta keskkonnaga seotud turismi- ja puhkevõimaluste järele, saab Vilsandi rahvusparki suurimaks arenguvõimaluseks pidada turismimajandust. Oluline on pöörata tähelepanu toodetele, mis on suunatud turistidele ning üritada neid täiustada. Vilsandi Rahvusparki probleemiks on vähene Eesti turistide külastatavus, siiski võib seda pidada huvitavaks sihtkohaks oma looduse ja kultuuri poolest, kuid vajaka jääb sihtkoha arendusest. Vajalik on ka tõsta teeninduse kvaliteeti ning arendada ettevõtete kliendisõbralikkust. Arendades ja täiustades Vilsandi rahvusparki praegust turismimajandust, võib antud rahvusparkist kujuneda aastate jooksul veelgi populaarsem pärimusturismisihtkoht, kui see on seda hetkel.

2. 2 Uuringu eesmärk, meetod ja korraldus

Antud peatükis antakse ülevaade uuringu eesmärgist, meetoditest ja sellest kuidas toimus uuringu korraldus. Lõputöö empiirilises osas, pidi töö autor kasutama esialgselt

uuringumeetodina ankeetküsimustikku. Vilsandi rahvusparki alal asuvatele turismiettevõtjatele saadeti ankeetküsitlus, millele vastamiseks anti aega kaks nädalat. Kahe nädala möödudes oli vastajaid, aga vaid viis ja seoses sellega saadeti ettevõtjatele meeldetuletav e-mail, kus oli märgitud ka uus tähtaeg. Uueks tähtajaks, aga ei laekunud ühtegi täidetud ankeeti, mille tulemusena pidi lõputöö autor oma uuringumeetodit muutma ning selleks valiti kvalitatiivne uuring, mille meetodiks valiti intervjuu. (vt lisa 3)

Intervjuude üldkogumiks on kõik Vilsandi rahvusparki alal tegutsevad turismiettevõtjad ning valimi moodustasid kümme suurimat rahvusparki alal tegutsevat turismiettevõtjat. Intervjuud viidi läbi Saaremaal 04. aprill – 05. aprill aastal 2012, kui töö autor külastas kümnet Vilsandi Rahvusparkis asuvat turismiettevõtet. Intervjueeritavate vastused kirjutati ülesse ning abiks kasutati ka diktofoni. Intervjuude keskmiseks pikkuseks oli umbes üks tund. Intervjuu küsimused olid kõikide ettevõtete puhul ühesugused, et saavutada tulemuste põhjal parim võrdlus. Kuna intervjuul osalenud turismiettevõtjad soovisid anonüümsust, siis antud töös austatakse seda ja analüüsis ei kasutata ettevõtete nimesid.

Intervjuu eesmärgiks on saada usaldusväärset teavet uurimisprobleemi seisukohast tähtsas valdkonnas. Intervjuu eelisteks on: paindlikkus; võimalus uurida tundlikke teemasid ja teema täielik haldamine. Puudusteks on intervjuu puhul: arvuka valimiga raske teostada; ajamahukas; võrdluste ja üldistuse tegemine on keeruline ja anonüümsuse säilitamine on keeruline. (Reimann 2012)

Kuigi Vilsandi rahvusparki alal tegeletakse pärimusturismi pakkumisega, siis selle turismiliigi edasi arendamise puhul on rahvusparkil potentsiaal kujuneda populaarseks pärimusturismi sihtkohaks. Vilsandi rahvusparkil on oma tugevused ja nõrkused, kuid peamiseks probleemiks võib pidada vähest turismi sihtkoha arendamist ning ebapiisavat koostööd turismiettevõtjate vahel. Tulenevalt probleemvaldkonnast on lõputööle püstitatud uurimisküsimus, milleks on: Millised oleksid Vilsandi rahvusparki turismiettevõtjate võimalused Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismi sihtkoha arendamiseks?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kuidas Vilsandi rahvusparki alal tegutsevad turismiettevõtjad saavad arendada Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkohta, kaardistada probleemsed valdkonnad ning esitada uuringutele tulenevad ettepanekud olukorra lahendamiseks Vilsandi Rahvusparkis. Andmete kogumise meetod intervjuu valiti eesmärgiga saada täiendavat informatsiooni vastajatelt ning, mis võimaldas küsida täiendavaid küsimusi. Intervjuude tulemuste analüüsina kasutati sisuanalüüsi.

Intervjueeritavatest ettevõtetest kolm, tegelevad ainult majutusteenuse pakkumisega. Üks ettevõtte ei tegele majutusteenusega üldse, vaid pakub ainult aktiivse puhkuse teenust. Nimelt tegeletakse ratsamatkadega. Ülejäänud kuus ettevõtet tegelevad lisaks majutusteenuse pakkumisega ka muude teenustega. Näiteks pakutakse lisaks majutusteenusele ka toitlustusteenust ning aktiivse puhkuse teenust. Saab tegeleda nii võrkpalli- kui ka korvpallimänguga. Võimalik on laenutada jalgrattaid ja paate. Saab minna kalastama ja ka jahile. Samuti pakutakse paadisõite kaunil Läänemerel. Võimalus on ka juhendaja käe all õppida taime- ja lilleseadet ning maalimist.

Kolm intervjueeritud ettevõtet tegeleb tavalisemate teenuste nagu majutus- ja toitlustusteenuse pakkumise kõrval ka huvitavamate teenustega. Üks ettevõtte omab Maarestorani, mille juhtmõtteks on „maal vanaema juures“. Kogu tooraine toodetakse sealsamas, kasutades mahepõllundusviisi. Lisaks restoranile asub antud ettevõttes ka minizoo. Esindatud on nii küülikud, kanad kui ka laamad ning kõiki loomi on võimalik ka lähemalt näha. Antud teenus on väga populaarne lastega perede seas, sest meelelahutuse pakkumine on suuresti seotud ka loomade tundma õppimisega. Teine ettevõtte kolmest pakub erinevaid aktiivse puhkuse võimalusi. Võimalik on osaleda ratsamatkadel, mis viivad nii metsa kui ka mereranda. Samuti on võimalik korraldada maasturisafarit vanade nõukogude armee aegsete autodega ja retki *Natura*-looduskaitsealal kas jalgsi või jalgrattaga. Ettevõtte pakub võimalusi kalastamiseks ning pakutakse ka linnu- ja loodusretki merel. Lastele pakub huvi muinasjutulinn ronimis- ja mänguplatsidega. Pakutakse eksootilisi saunamõnuseid nii suitsusauna kui ka ujuva sauna näol. Kolmas ettevõtte pakub, aga pärimusmatku Vilsandi Rahvusparki alal. Pärimusmatku on erinevaid nagu hülgematkad, orhideematkad ning suusamatkad. Pärimusmatkade näol saavad turistid aimu sellest, kuidas elasid inimesed sadu aastaid

enne tänapäeva, millised olid nende traditsioonid ja kombed ning annavad võimaluse külastajatel tutvuda ka Vilsandi rahvusparki omanäolise looduse ja loomastikuga.

2.3. Turismiettevõtjate seas läbiviidud uuringu analüüs

Vilsandi Rahvusparki turismimajanduse hetkeolukorda hinnatakse nii positiivselt kui ka negatiivselt. Kuus vastajat kaheksast peavad Vilsandi Rahvusparki turismimajanduse hetkeolukorda positiivseks. Arvatakse, et turismimajandus on tõusuteel ning üha kiiremini arenemas. Samuti on paranemas infrastruktuur, mis mõjutab suurel määral sihtkoha turismimajandust. Kuigi väga paljud teed, mis viivad erinevate vaatamisväärsusteni või turismiettevõtjateni on veel väga halvas olukorras, kaetakse siiski üha enam piirkonnas olevaid teid asfaltkattega, mis lihtsustab turistide jõudmist sihtpunktidesse. Arvatakse ka, et mõningad turismiettevõtjad teevad väga suurt tööd, et muuta sihtkohta veelgi atraktiivsemaks ning nende vaev toob kasu ka teistele ettevõtetele.

Negatiivseks peab Vilsandi Rahvusparki turismimajanduse hetkeolukorda üks intervjuueeritav. Vastaja arvab, et turismiga tegelemise periood on liiga lühike ning lisas kommentaarina:

„Hooaja pikkus piirab rahalisi võimalusi, mille arvelt on näiteks remonditööd raske teha. Kui oleks võimalik hooaega pikendada kevade ja sügise arvelt oleks lihtsam rahaliselt hakkama saada“.

Kui linnades ja spaades pikeneb turismihooaeg kevade ja sügise arvelt, siis maapiirkondades saab turismihooajaks lugeda vaid suve ning selleks, et turismimajanduse hetkeolukorraga rahul olla, sellest ei piisa. Intervjuueeritav vastas, et kui turiste käiks ka muudel aastaaegadel, siis oleks majanduslik järg palju parem ning ei peaks muretsema pidevalt sellepärast, kas suvekuudel on turiste piisavalt või ei ole.

Vilsandi Rahvusparki turismimajanduse hetkeolukord oli rahuldav ühe vastaja arvates. Intervjuueeritav arvas, et praeguse olukorraga võib leppida, kuid seda mitte enam kauaks. Rahvusparki alal on määratud mitmeid piiranguid ning neid on rohkem, kui tegelikkuses vaja oleks. Näiteks ei lubata paljudesse kohtadesse autoga, mille arvelt käib vaatamisväärsusi vaatamas vähem inimesi. Kiipsaare tuletornini, mis on üks

populaarsemaid vaatamisväärsusi, ei pääse ligi autoga ja sinna pääsemiseks tuleb ette võtta jalgsimatk, mille pikkuseks on umbes kümme kilomeetrit. Turistid väikeste lastega ning pensionärid, aga loobuvad antud vaatamisväärsuse külastamisest kuna nii pikk matk väsitab nii lapsi kui ka vanemaid inimesi. Intervjueeritava arvates tuleks mõningaid piiranguid muuta. Näiteks tänapäevani kardetakse, et kui külastajad käivad rahvusparkides, siis jäetakse sinna maha kõik prügi, mis tekitatakse. Muidugi prügi jäetakse maha ja see rikub rahvusparki üldmuljet, kuid vastaja arvab ka, et tänapäeval on inimesed loodusteadlikumad, kui aastaid tagasi ning prügiga ei tekiks väga suuri probleeme.

Kümnest intervjueeritavast seitse arvas, et turistidele pakutav teeninduskvaliteet on pigem kehv kui hea. Kuna töö on enamjaolt hooajaline, siis suviti käib väga palju erinevaid inimesi tööle ja paljudel neist ei ole teeninduse kvaliteedist aimugi. Vastanud arvasid, et selline teenindus, aga jätab kliendile negatiivse mulje ning sellele probleemile peaks kindlasti tähelepanu juhtima. Kolm ülejäänud intervjueeritavat arvasid, et teenindusega võib rahule jääda ning ei arvanud, et teeninduskvaliteet oleks kuidagi halvem kui mujal Eestis.

Vilsandi rahvusparki turismiettevõtjate arvates tunnevad turistid enim huvi eelkõige looduse vastu. Väga suurt huvi äratavad inimestes erinevad orhideede liigid, mida Vilsandi rahvusparki alal ka küllaldaselt leidub. Orhideedest on rohkem huvitatud üldiselt naised, kuid on ka meesterahvaid, kes arvavad, et looduses kasvavad orhideed ja nende ülesse leidmine on huvitav kogemus omaette. Ühe ettevõtte juhi arvates, aga tunnevad looduse vastu huvi enim eestlased ja pigem vanema ealised inimesed. Välismaalased ja nooremad inimesed tunnevad pigem rohkem huvi piirkonnas leiduvate vaatamisväärsuste ja ajaloo vastu. Pärimusmatku pakkuva ettevõtte juhataja arvates on nooremad inimesed enim huvitatud nendest matkadest, mis ühendavad endas nii aktiivse kui ka õpetliku elemendi. Nendeks on näiteks maasturisafarid, mis annavad parajalt adrenaliini ning mille ajal saab palju uut teada ka piirkonna ajaloo ja elanike elulaadi kohta. Üheks populaarseks matkaks võib pidada ka hülgeomatka, kus hea õnne korral on võimalik silmata rahvusparki alal elutsevaid hülgeid.

Kõige populaarsemateks vaatamisväärsusteks peetakse Kiipsaare tuletorni, Kihelkonna kirikut ning kellatorni ning Vilsandi saart. Arvati, et Kiipsaare tuletorn on nii

populaarne oma iseäralikkuse poolest. Tuletorn on viltuse hoiakuga ja olenevalt veetõusust kas meres või veepiiril. Intervjueeritavad leidsid, et antud vaatamisväärsusega tutvumine on, aga üsnagi keeruline. Et vaatamisväärsustega tutvuda tuleb selleks ette võtta umbes kümne kilomeetri pikkune jalgsi- või jalgrattamatk. Siiski arvasid turismiettevõtjad ühel meelel, et see tasub ennast igati ära. Tuletornini viiv tee on looduslikult kaunis ja teel olles on võimalik märgata mitmeid metsloomi, mis on eriti huvitav linnas elavatele inimestele. Kihelkonna kirik ja kellatorn kuulub Saaremaa vanimate pühakodade hulka ja on ainulaadne sellepoolest, et kirik ja kiriku kellatorn asetsevad eraldi hoonetes. Seetõttu on antud vaatamisväärsus eriti populaarne ajaloost huvitatud inimeste seas. Vilsandi saar on turistide seas populaarne sihtkoht, sest sinna minek, olenevalt veetasemest, kas siis autokastis või väikse laevaga, annab turistidele suure emotsiooni ning päev saarel möödub kaunist loodust imetledes.

Kui intervjueeritavatel paluti vastata küsimusele kas mainitakse oma ettevõtte turunduses või reklaamimisel asukohta Vilsandi rahvuspargis, vastasid seitse ettevõtet kümnest, et asukohta Vilsandi rahvuspargis tõepoolest mainitakse. Vilsandi rahvuspark on eestlastele teada ja tuntud, mille tõttu on ka antud kuvandi kasutamine turunduses mõistlik. Välismaalastele suunatud turunduses rahvusparki mõistet kasutada on samuti mõistlik, kuna üha enam on populaarsemaks muutumas nii ökoturism kui ka pärimusturism. Antud turismiliike pakutakse, aga enim just rahvusparkide aladel. Ettevõtete juhid arvasid, et märkides oma ettevõtte asukohaks rahvuspark, annab see turistile justkui mingi kindluse. Turistid saavad üldjuhul olla kindlad, et antud ettevõtte asub looduskaunis keskkonnas ja seal on kindlasti vaatamisväärsuseid, mis on külastamist väärt.

Kaheksa intervjueeritavat kümnest leidis, et turiste häirib Vilsandi rahvusparki külastamisel enim, halvasti välja kujunenud infrastruktuurivõrgustik. See tähendab, et turistil on võimalik bussiliiklust kasutades rahvusparki jõuda, kuid tihtipeale ei saa turist tagasi kas Kuressaarde või mujale Saaremaale, ning loobub külastusest. Teiseks võimaluseks on see, et turist peab valima omale sobiva majutusasutuse Vilsandi rahvuspargis või selle lähedal ning see on muidugi positiivne uudis majutusteenust pakkuvatele ettevõtjatele. Kasutades rahvusparki külastamisel isikulikke transporti,

probleeme ei teki. Samuti on turistide häirivateks elementideks halb teede olukord ja piirkonnas toimuvate sündmuste vähesus.

Et Vilsandi rahvusparki arendada kui turismisihtkohta oleks eelkõige vajalik teha koostööd erinevate ettevõtete vahel. Seda väidet kinnitasid ka kõik intervjuueeritavad. Kuigi intervjuueeritavad olid üksmeelel seoses koostööga, arvasid kolme ettevõtte juhid, et koostöö võib olla väga keeruline. Nimelt paljusid ettevõtteid juhivad vanema ealised inimesed, kes on rahul sellega, kui neile saabub suve jooksul mõningaid turiste ning sellest ka piisab. Üks vastaja kommenteeris lisaks:

„Vaatan kuidas ma ise hakkama saan, lihtsam on kui pikemat aega paigal püsivad turistid mind külastavad. Lühikest aega rahvuspargis veetvaid turiste ma väga ei soovi kuna nii on rohkem tööd“.

Need inimesed ei pruugi olla nii koostöövalmid kui ülejäänud ettevõtete juhid. Samuti on levinud arvamus, et kui „minu ettevõtte“ läheb hästi, siis muu ei olegi oluline ning niiviisi mõtleivate inimestega on keeruline koostööd aretada. Kaks intervjuueeritavat arvasid, et turismisihtkoha arendamisel ei piisa vaid ettevõtete vahelisest koostööst. Seda on vaja teha nii avaliku, era kui ka kodanikuühiskonna vahel. Sel viisil on võimalik leida erinevaid võimalusi nii toodete kui ka teenuste arendamisel. Populaarsel ja jätkusuutlikul turismisihtkohal on vaja ka head infrastruktuuri, et turist jõuaks sinna kuhu soovitakse, lihtsa ja kerge vaevaga.

Vilsandi rahvusparki alal võiks turismiettevõtjate arvates parandada ka viidamajanduse süsteemi. On olemas küll teatud viidad ning enamuses olukordades on võimalik turismiettevõtteid ning ka vaatamisväärsused üles leida väga lihtsalt. Siiski on mitmeid viitasi, mis on kasvanud taimedesse ning mida on autoga sõites väga keeruline märgata. Samuti vastavad intervjuueeritavad, et mõningad viidad, mis peaksid juhatama vaatamisväärsusteni, suunavad turiste valesti ning seetõttu võivad nad lihtsasti eksida.

Üks ettevõtja, kes pakub turistidele ratsamatku Vilsandi rahvuspargis, arvab, et luua tuleks mõningaid seadusi maaomanikega. Nimelt maaomanikud piiravad oma maad aedadega ning inimesed, kes soovivad Vilsandi rahvuspargis vabalt ringi liikuda, ei saa seda seetõttu teha. Eriti keeruline on see, kui mõni huvitav objekt jääb teatud

maaomaniku valdusesse. Antud juhul ei pääse objekti lähedusse autoga ega ka hobustega ning ainukeseks variandiks on jalgsimatk. Vastaja mõistab, et teatud piirangud on vajalikud, et kaitsta nii loodust kui ka turiste endid, kuid piirangutes võiks teha mööndusi, et külastajatel oleks lihtsam ringi liikuda.

Kaheksa intervjuueeritavat on lähemalt kursis pärimusturismiga. Küsimusele mida teatakse pärimusturismist, vastas üks ettevõtja, et pärimusturism võimaldab külastajatele pakkuda kõike seda, mis pärineb minevikust nagu kultuur, ehitised, rajatised, suuline pärimus ja looduspärand. Antud vastaja lisas kommentaarina:

„Samuti otsitakse taga oma juuri. Soovtakse teada saada oma mineviku kohta ja selle kohta, kuidas elasid omal ajal nende esivanemad. Millega tegeleti, kuidas töötati – see on inimeste jaoks alati huvitav“.

Ülejäänud neli turismiettevõtet teavad, et pärimusturism on motiveeritud huvist kogukonna või siis piirkonna ajaloo, elulaadi ning kultuuri vastu. Kolm ülejäänud ettevõtet teavad väita, et pärimusturism on seotud vana ajaga ning selle tänapäeva turistile lähedale toomises.

Pärimusturismiga seotud kogemusi on kümnest ettevõttest kuuel. Mitmed ettevõtted pakuvad ratsamatku Vilsandi rahvuspargis. Antud matkadel on turistidel võimalus osa saada rahvuspargi kaunist ja omanäolisest loodusest ning matka ajal räägitakse ka Vilsandi rahvuspargi ajaloost ja inimeste elulaadist. Samuti korraldatakse rahvuspargi alal erinevaid loodusmatku. Kõige tihedamini on pärimusturismiga seotud ettevõtte, mis pakub külastajatele erinevaid pärimusmatku. Nendel matkadel tutvutakse Vilsandi rahvuspargi piirkonna kultuuripärandiga. Retkedel saab ülevaate balti-saksa kultuuri jälgedest rahvuspargi alal. Metsapark, mis asub Loona mõisa vahetus läheduses, viib külastajad tagasi aegadesse, kui eestlased olid veel metsarahvas ning turistidele antakse võimalus proovida ka vanu metsatöid. Samuti tutvutakse iidse rannatalu elu-oluga ning räägitakse ristirüütlite osast Eesti ja Baltimaade ajaloos. Võib väita, et intervjuueeritavatest ettevõtetest kolmel, on suured kogemused seoses pärimusturismiga. Nende sooviks on tulevikus Vilsandi rahvusparki näha eelkõige just pärimusturismi sihtkohana. Kaks intervjuueeritavat kümnest selgitasid, et kui turist soovib saada rohkem teadmisi seoses pärandiga, siis tihtipeale saadetakse turistid just ülevalpool mainitud

kolme ettevõtte juurde. Turistidel oleks, aga lihtsam, kui Vilsandi rahvuspargi pärandist teaksid mingil määral rääkida kõigi ettevõtete juhid ja töötajad.

Üks ettevõtja omab küll erinevaid kogemusi pärimusturismiga, kuid tulevikus soovitakse keskenduda üha rohkem erinevatele töötubadele. Töötubade korraldamise positiivne külg on see, et turist saab kõiges ise kaasa lüüa, näiteks leiva valmistamises. Leiva valmistamine on, aga väga suur osa pärimusest ning selle õpetamine turistile annab väga eheda kogemuse. Enamikel vastajatest on seoses pärimusturismiga ainult positiivsed tunded. Väidetakse, et külastajad on väga suurel määral huvitatud kogukonna ajaloo, traditsioonide, toidust kui ka inimestest. See, aga ainult kinnitab seda, et Vilsandi rahvuspark on populaarne pärimusturismisihikoht ning on potentsiaali areneda veelgi paremaks. Neli ettevõtet, kes ei oma kogemusi pärimusturismist, soovivad turistidele teiste ettevõtete poolt pakutavaid matku ning tegevusi. See annab külastajale võimaluse valida enda jaoks huvitav teenus ning kinnitab ka seda, et rahvuspargi alal tegutsevad ettevõtted sooviksid teha ka koostööd.

Pärimusturism on turismiliik, mis on osaliselt või täielikult motiveeritud huvist piirkonna ja kogukonna ajaloo, elulaadi ja pärimuse vastu. Intervjueeritavatel paluti vastata küsimusele millisel määral tunnevad neid külastavad turistid antud tegurite vastu huvi. Selgus, et turistid tunnevad pärimusturismi tegurite vastu huvi väga suurel määral. Siiski selgub enamus vastusest, et pärimusturismi vastu tunnevad enim huvi vanemaealised turistid. Nooremad inimesed on rohkem seiklushimulisemad ning neid ei huvita nii väga kogukonna ning piirkonna ajalugu, elulaad ning pärimus. See on üks probleemne koht kuna paljud matkad ja tegevused toimuvad kas jalgsi või mõnel muul viisil, mis nõuavad head vastupidavust. Vilsandi rahvuspargi ettevõtjad peaksid mõtlema sellele, kuidas meelitada ka nooremad inimesed huvituma pärimusest.

Seitse intervjueeritavat kümnest arvavad, et Vilsandi rahvuspargil on potentsiaali kujuneda populaarseks pärimusturismisihikohaks. Arvati, et rahvuspargis on, mille üle uhke olla ning seda just piirkonna ajaloo ning elulaadi suhtes. Samuti on Vilsandi rahvuspargis väga kaunis loodus ning antud piirkonnas on võimalus läbi viia väga erinevaid tegevusi, mis on seotud pärimusturismiga. Kahe suurima ettevõtja arvates on vajalik vaid üles leida sobivad sihtrühmad. Kui sihtrühmad oleksid selged ning teada,

oleks Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkohta ka kergem turundada, valides selleks sobivad turunduskanalid ning säästes selle kaudu ka rohkem raha.

Vilsandi rahvuspargis pakutakse hetkel erinevaid pärimusturismi teenuseid. Intervjueeritavatel paluti vastata missuguseid teenuseid nemad parimaks peavad ja missugused teenused või tooted on turistide jaoks kõige huvitavamad. Vastuseid oli erinevaid, kuid peamiselt pakuti parimaks pärimusturismiteenuseks pärimusmatku. Väideti, et turistid on huvitatud piirkonnas elavate inimeste poolt loodud käsitööst nagu näiteks lambavillast valmistatud kampsunitest. Populaarsemaks teenusteks pakutakse ka erinevaid ratsamatku ning seda, et turistidel on võimalik osa saada lubja ja tõrva valmistamise protsessist. Väga positiivselt suhtutakse teenustesse, kus turist saab ka ise nii-öelda käed külge lüüa nagu näiteks metsatööd või leiva valmistamine.

Kõik kümme ettevõtet on nõus tegema koostööd teiste turismiettevõtetega ning ka avaliku sektoriga, et muuta Vilsandi rahvusparki populaarsemaks sihtkohaks. Koostöövõimalusi nähakse erinevate koolituste pakkumisel, kultuuriürituste korraldamises ja ühiste infovoldikute koostamises. Pärimusturismi pakkumisel peetakse suurimaks probleemiks raha ja teadmiste puudust. Samuti arvatakse, et pärimusturismi pakkumist takistab halb kvaliteetne infrastruktuur.

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Käesolev peatükk käsitleb olulisemaid uuringute tulemusel ilmnenuid tähelepanekuid ja antakse ülevaade probleemsetest valdkondadest ja nende võimalikest põhjustest. Tuginedes läbiviidud uuringule ja autoripoolsele nägemusele, esitatakse ettepanekud piirkonna turismimajanduse arendamiseks.

Läbiviidud uuringust selgus, et Vilsandi rahvuspark on turistide seas atraktiivne sihtkoht. Territoorium võimaldab pakkuda väga erinevaid turismiteenuseid, mis peaksid sihtkohta meelitama erinevate külastussoovidega turiste. Piirkonda iseloomustavad turismimagnetid on rikkalik looduskeskkond, mereäärne asukoht, matkarajad, erinevad pärimusturismi teenused ja rahvuspargi imago. Turistide huvi piirkonna vastu on suur peamiselt suvekuudel, kuid mitmed ettevõtted panustavad sellesse, et muuta sihtkohta atraktiivsemaks ka muudel kuudel. Nendeks kuudeks on loodud spetsiaalsed

pärimusretked, mis tutvustavad Vilsandi rahvusparki võlusi ka teistel kuudel. Siiski, et suurendada turistide ja kohalike rahulolu on vajalik piirkonna arendamisest huvitatud osapooltel ellu viia mõningaid muudatusi.

Tulenevalt uuringu tulemustest selgus, et kõik ettevõtjad oleksid huvitatud koostööst, et arendada rahvusparki kui pärimusturismi sihtkohta. Barthel-Bouchier (2012: 157) on väitnud, et jätkusuutlike pärimusturismi sihtkohtade edu aluseks on see, kui turismisektor ja pärandikaitse teevad omavahel koostööd. Autori ettepanekuks olekski moodustada koostöövõrgustik, milles saaksid kasu nii ettevõtjad kui ka turistid. Eeskuju saaks võtta erinevatest koostöövõrgustikest, mis on loodud mujal Eestis. Nendeks on näiteks Lahemaal tegutsev Ehedad Elamused Lahemaal või Pärnumaa Tori Kuradid. Antud koostöövõrgustiku raames oleks võimalik koolitada rahvusparki alal tegutsevate ettevõtete juhte ja töötajaid. Ettevõtete juhid saaksid paremad teadmised pärimusturismist ning selle positiivsetest külgedest. Samuti annaks see turismiettevõtjatele eelise, sest tagab parema konkurentsieelse ning võimaldab ettevõtjatel üheskoos arendusprojekte teostada ja kavandada. Samuti annab koostöövõrgustik eelise taotleda turismialasteks tegevusteks raha LEADER programmist, mis on uuenduslik käsitlus Euroopa Liidu maaelu arengu poliitika raames. (Leader-lähenemine 2006: 5) Et koostöö toimiks ideaalselt, tuleks kaasata lisaks turismiettevõtjatele ka looduskaitset teostavad organisatsioonid. Sel viisil saab olla kindel, et kaitstakse kõigi osapoolte huve. Vajalik on leida osapoolte vaheline sümbioos, et Vilsandi rahvuspark kui turismi- ja looduskaitse sihtkoht areneks positiivselt.

Turismis on üks kõige olulisemaid elemente teeninduse kvaliteet. Kui teenindajad on turistidega viisakad, naeratavad palju ning annavad omapoolseid soovitusi, et külastaja puhkus mööduks meeldivalt, on turistide külastuskogemus kindlasti positiivsem. Kui aga teenindajad on väga napolisõnalised, tõsised ja ei oska ka inglise keelt, jääb külastajatele sihtkohast, olgugi kui ilus see päriselt on, palju negatiivsem mulje. Kui turist ei ole millegagi rahul, siis räägib ta sellest ka oma tuttavatele ja tulemuseks võib olla tulevaste potentsiaalsete külastajate kaotus. Siiski räägib turist oma tuttavatele ka suurepärasest teenindusest ja võib olla selletõttu oleks potentsiaalseid külastajaid ka rohkem. Et turistidele jääks sihtkohast positiivne mulje, peaks Vilsandi rahvusparki alal

tegutsevatele töötajatele selgitama viisaka ja korrektse teeninduse põhimõtteid. Iga ettevõtte võib oma töötajad kas ise koolitada või korraldada koos teiste ettevõtetega oma teenindajatele koolituspäevi. Samuti võiksid ettevõtted panustada sellesse, et hoida oma suviseid teenindajaid nii, et nad tuleksid tagasi ka järgnevatel aastatel. Sellisel viisil saab koolituse pealt raha kokku hoida ning endiseid töötajaid on ka lihtsam taas välja õpetada. Korrektse teenindaja põhimõtteid kasutades võib turistide hulk aja jooksul kasvada, mis mõjub rahvusparki turismimajandusele väga positiivselt.

Üheks suureks puuduseks, mis selgus uuringu käigus oli, puudulik infrastruktuur. Suured vajakajäämised on nimelt ühistranspordis. Paljudesse sihtkohtadesse Vilsandi rahvusparki alal on võimalik küll bussiga saada, kuid buss käib väga varakult hommikuti ning tihtipeale ei ole võimalik sihtkohtadest Kuressaarde ega mujale Saaremaale edasi liikuda. See, aga ei ole kindlasti bussiga liiklevatele turistidele meeltemööda ning paljud turistid valivad Vilsandi rahvusparki asemel need sihtkohad, kus on olemas parem ja täiuslikum bussiliiklus. Selleks oleks vajalik luua bussivõrgustik, mis rahuldaks nii turiste kui ka kohalikke.

Liikudes Vilsandi rahvusparki alal autoga, peaksid teedel olema võimalikult täpsed ja selged juhised ja viidad, et leida üles piirkonna vaatamisväärsused, matkarajad ja turismiettevõtted. Kuna turismiettevõtjate arvates ei ole rahvusparki viidamajandus korrektne, peaks kindlasti sellele tähelepanu pöörama. Paljude turismiettevõtete viidad on kas kasvanud põõsastesse või puuduvad üldse, mille tõttu on väga keeruline leida üles vajalik sihtkoht. Rahvusparki viidamajandus tuleks üle vaadata ning paigutada teedele kõik vajalikud viidad. Turismiettevõtjad saavad ise palju ära teha, et nende ettevõtte oleks võimalikult lihtsasti leitav. Kui neil on olemas viidad, kuid need on põõsastesse kasvanud on võimalus alati viit uuesti nähtavale tuua ning ettevõtetel, kel puuduvad viidad, on võimalus ise need tee äärde panna, kuid peab lihtsalt täpsustama kui kaugele maanteest need jääda võivad. Kui viidamajandus on korrektne ja lihtsasti jälgitav on külastajatel meeldivam ja lihtsam sihtkohta külastada.

Lisaks kehvale viidamajandusele ja infrastruktuurile on rahvusparki alal asuvad teeolud üsna kehvad. Suuremad teed on kaetud küll asfaltiga ja kergesti läbitavad, kuid paljude vaatamisväärsuste, teenusepakkujate ja matkaradade juurde viivad teed on kohati raskesti läbitavad. Paljud sihtkohad asuvad maanteedest üsna kaugel ning sinna viivad

kruusateed on auklikud, mis raskendavad turistide kohale jõudmist ja jätavad külastajatele negatiivse mulje. Et seda probleemi lahendada peaksid ettevõtted mõtlema teeolude parandamisele. See on küll kulukas, kuid pikemas perspektiivis siiski positiivne kuna turistidel on lihtsam liigelda. Vaatamisväärsusteni viivate teede puhul on olukord veidi raskem kuna osad vaatamisväärsused asuvad eramaadel ja maaomanikud ei ole kohustatud teid parandama. Võimalus oleks maaomanike rahaliselt toetada, et parandada teede olukorda. Kui oleks olemas turismiettevõtete koostöövõrgustik, siis oleks kindlasti lihtsam ka selliseid probleeme lahendada.

Kuigi enamus ettevõtjad ei muretsenud prügikorralduse pärast, tuleks antud olukorrale siiski tähelepanu pöörata. Prügi likvideerimine ei väga kulukas ettevõtmine, see vajab vaid kohalike elanike ja turismiettevõtjate pealehakkamist. Aastas korra või kaks võiks Vilsandi rahvusparki alal elavad inimesed korraldada talgud, mis aitaks vedeleval prügi probleemi lahendada. Kui kohalikud elanikud hindavad puhast looduskeskkonda, siis teevad seda ka enamik turiste. Vaatamisväärsuste vahetuslähedusse võiks paigaldada prügikastid, mis annaks turistile võimaluse prügi visata sinna, kuhu see on ette nähtud. Korrashoitud ümbrus mõjub positiivselt nii kohalikele kui ka Vilsandi rahvusparki külastajatele ning annab eelise selleks, et prügi laiali jätmist vähendatakse tunduvalt.

Puudus on ka Vilsandi rahvusparki tutvustavatest materjalidest, mis oleks suureks abiks iseseisvalt ringi liikuda soovivatele külastajatele. Infotrukised peaksid olema kättesaadavad nii Vilsandi rahvusparki keskuses, teenusepakkujate ettevõtetes ja nii Kuressaare turismiinfokeskuses kui ka teistes infopunktides üle Saaremaa. Materjalid peaksid sisaldama vaatamisväärsuste, toitlustus- ja majutusettevõtete, matkaradade ja telkimisplatside kohta käivat informatsiooni ning materjalides peaks olema rahvusparki kaart, mis sisaldaks ülevalpool mainitud sihtpunktide asukohti. Sel viisil oleks turistide jaoks kogu vajalik materjal ühes kohas ning on võimalik, et külastataks rohkem sihtkohti.

Kuigi Vilsandi rahvusparki alal pakutakse praegugi erinevaid pärimusturismi teenuseid, on suur potentsiaal areneda veelgi populaarsemaks pärimusturismisihtkohaks. Turismiettevõtted võiksid üheskoos pidada turistidele pärimuspäevi. Nendel päevadel saaks turiste informeerida Vilsandi rahvusparki pärandist ning sellest kuidas elasid inimesed sadu aastaid tagasi ja millised olid nende traditsioonid siis ja kui palju hoitakse

traditsioone au sees tänapäeval. Samuti saaksid turistid pärimuspäevadel osaleda erinevates töötubades, tegeledes nende tegevustega, mis neid huvitab. Ka praegu pakutakse töötube ja jutustatakse rahvusparki ajaloo, kuid seda teevad erinevad ettevõtted. Tehes, aga seda koos oleks tööjõudu rohkem ning võimalik oleks teenindada rohkem turiste ning autori arvamus on, et kui tegu oleks pärimuspäevadega, siis osaleksid selles ka kohalikud elanikud ja Saaremaa elanikud kuna päeva ajakava oleks paika pandud ja sellel päeval osalemine oleks lihtne, sest kõik on eelnevalt organiseeritud. Selliseid päevi saaks pidada terve suvi, täpselt nii palju kui suur on selliste ürituste vastu huvi.

Mõned intervjuueeritavad ei ole rahul Vilsandi rahvusparki alal kehtivate piirangutega. Olgu tegu siis eraomandis või riiklikus käsutuses olevate maa-aladega, piirangud ei lase paljude vaatamisväärsusteni ei auto, jalgratta ega hobustega, mis jätab alles vaid jalgsimatkad. See on, aga paljude külastajate jaoks liig ning seepärast ei külastata Vilsandi rahvusparki ehk maksimaalsel määral. Probleemi võiks rahvusparki alal koostada sotsiaalmajandusliku analüüsi, et hinnata piirkonnas kehtivate piirangute mõju puhkemajandusele ja teeninduse valdkonnale, kuid samas ka metsandusele kui ka põllumajandusele. Antud analüüs aitaks välja selgitada, milline oleks parim kohalik turismistrateegia ja kuidas selle teostamist soodustab või siis takistab rahvuspark oma kehtivate regulatsioonidega.

Vilsandi rahvuspark võiks koostada turismi arengukava, milles saaksid osaleda kõik turismiettevõtjad. Arengukava koostamises peaks osalema ka erapooletu inimene, kes abistaks tugevuste, võimaluste, nõrkuste ja ohtude hindamisel. Meetodina võiks kasutada turismitootepõhist arengukava, kus turismiarendus jaotatakse loodusturismi, aktiivse puhkuse, tervise- ja lõõgastusturismi, äriturismi ning ajaloo- ja kultuuriturismi vahel. Tootepõhine arengukava võimaldab paremini välja tuua piirkonna tugevused ja seejuures suurendades turismitulusid. Samuti annab arengukava olemasolu, võimaluse taotleda turismi arendamiseks rahastamisvõimalusi Euroopa Liidu toetusfondidest.

Et saada parem ülevaade Vilsandi rahvusparki külastavate turistide kohta ja rahvusparki külastatavuse kohta, peaks läbi viima Vilsandi rahvusparki külastajatele suunatud uuringu. Selle tulemused annaksid turismiettevõtete omanikele aimu, millised on külastajate reisi ootused ja missuguseid teenuseid soovitakse kasutada. Samuti saab

aimu missuguses vanuses turiste enim rahvusparki külastab ja kas tegu on perede, vanemaealiste või noorte inimestega. Selline informatsioon annab ettevõtjatele aimu, millele keskenduda, et tagada turistile parim külastuselamus. Turismiettevõtjad peaksid olema kursis ka tulevikus aset leidvate turismitrendidega, et kohanduda muutustega võimalikult varases staadiumis, mis annab piirkonna ettevõtetele suure eelise teistel kaitsealadel asuvate turismiettevõtete ees.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks oli välja selgitada kuidas saaksid Vilsandi rahvusparki alal tegutsevad turismiettevõtjad kaasa aidata Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkoha arendamisele, kaardistada probleemseid valdkonnad ja esitada ettepanekud piirkonna turismimajanduse arendamiseks. Antud lõputöös püstitatud uurimisülesanded said täidetud, uurides esmalt teoreetilisi kirjandusallikaid, kus rahvusparki vaadeldi kui pärimusturismi- ning jätkusuutlikku sihtkohta ja kus seletati lahti mõiste pärimusturism. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi uuring, kus osalesid Vilsandi rahvusparki alal tegutsevad turismiettevõtjad. Antud töö eesmärk sai saavutatud ning Vilsandi rahvusparki alal tegutsevate turismiettevõtjate võimalused Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkohta arendada, said välja selgitatud. Enamus turismiettevõtjaid suhtub Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkohta positiivselt ning antud turismisuuna edasi arendamise nimel ollakse valmis tegema ka koostööd.

Nimetus rahvuspark toimib kui turismimagnet, sest külastajad seostavad sihtkohta erilisusega. Võrreldes teiste kaitsealadega, peetakse rahvusparkides turismi arendamist tulemuslikumaks kuna see võimaldab ühildada kaitse-eesmärgid turismist saadava kasuga, seda aga vaid juhul, kui rahvusparki juhitakse efektiivselt. Seoses maailma moderniseerumisega ja kõrgema keskkonnateadlikkusega, on rahvusparkid muutumas üha populaarsemateks turismisihtkohtadeks. Kuigi turismil on mitmeid positiivseid mõjusid sihtkohtadele, siis rahvusparkide alal peab silmas pidama mitmeid piiranguid, et säilitada ja kaitsta sealset looduskeskkonda.

Pärimusturismi peetakse üheks kõige kiiremini kasvavaks turismiliigiks, mida peab arendama ja turundama teisiti kui teisi turismiliike. Pärimusturism omab suurt rolli rahvuslikkuse säilitamisel ja edendamisel. Pärimust, olgu see siis teatud objekt, monument, oskus või sümbolne esindatus, tuleks pidada identiteedi märgiks.

Pärimusturismisihtkohti peetakse kohtadeks, mis võimaldavad inimestel tutvuda rahvusliku ajaloo ja ning, mis paljastavad rahvusliku ainulaadsuse. Pärimusturismi populaarsuse suurenemine võib kaasa tuua ka mitmeid erinevaid probleeme nagu poliitilised konfliktid, vandalism, piirkonna ülerahvastatus ja planeerimise ning majandamise puudulikkus.

Rahvusparkide juhtimises on kasutusele võetud suund jätkusuutliku turismi arendamisele kuna külastajate arv on pidevalt kasvav. Jätkusuutlik arendamine on efektiivne vaid sel juhul, kui piirkonnas olevad sidusrühmad suudavad teha koostööd. Korraldatud turism on jätkusuutlik vaid siis, kui see toimub ilma looduskeskkonda kahjustamata. Turismimajandamise arendamisel on kohalike jaoks oluline saada sellest ka majanduslikku kasu. Hästikorraldatud turism võimaldab vähendada keskkonna kahjustamist, tagada kohaliku kogukonna rahulolu ja kvaliteetsema külastuselamuse turistidele.

Lõputöö raames läbiviidud uuringu käigus selgus, et Vilsandi rahvuspark omab suurt rolli turismisihtkoha määratlemisel. Rahvuspargi kaunis ja omanäoline loodus, erinevad matkarajad, mereäärne asukoht ning huvitavad ja eriilmelised aktiivsed tegevused pakuvad puhkuse veetmise võimalust väga erinevatele sihtrühmadele. Kuigi Vilsandi rahvuspargi alal tegeletakse pärimusturismiga, on siiski kasutamata ressursi veel palju. Ressursi kasutamine tulevikus sõltub mitmetest erinevatest aspektidest, milleks on näiteks kohalike elanike koostöövalmidus ja ettevõtjate teadmised pärimusturismist. Turismimajanduslikule olukorrale hinnangu andmiseks esitati lõputööle uurimisküsimus, milleks oli: Kuidas saavad Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevad turismiettevõtjad arendada Vilsandi rahvusparki kui pärimusturismisihtkohta?

Töö autori hinnangul leidis püstitatud uurimisküsimus positiivse vastuse. Vilsandi rahvuspargi alal tegutsevad ettevõtjad küll nentisid, et jääb vajakajäämisi nii ettevõtete vahelises koostöös kui ka pärimusturismiga seotud informatsiooni teadmises. Samuti ei olda rahul paljude piirangutega, mis kehtivad rahvuspargi alal ning, mis omakorda muudavad turismiteenuse pakkumise turisti jaoks keerulisemaks. Siiski saab uuringus osalenud ettevõtjate puhul pidada positiivseks seda, et ollakse valmis edendama koostööd, mis muudaks pärimusturismi pakkumise külastajatele lihtsamaks. Samuti

väitsid kõik vastanud, et pärimusturism on üks oluline osa, miks turistid külastavad Vilsandi rahvusparki.

Autori ettepanekud Vilsandi rahvusparki turismimajanduse edendamiseks on järgmised:

- Kohalike elanike ja turistide huve arvestava ühistranspordi loomine;
- viidasüsteemi arendamine;
- turismiinfotrukiste koostamine ja levitamine;
- koostöö edendamine turismiettevõtjate vahel, koostöö võrgustiku rajamine;
- teeninduse kvaliteedi parendamine;
- pärimuspäevade pidamine;
- turismiarengukava koostamine;
- sotsiaalmajandusliku analüüsi koostamine.

Käesolevast tööst võiks kasu olla piirkonna turismiasjalistele, kelleks on Vilsandi rahvusparki alal tegutsevad turismiettevõtjad, Lümanda ja Kihelkonna Vallavalitsus ning sihtkoha potentsiaalsed külastajad. Tööst saab ülevaatliku olukorra Vilsandi rahvuspargist, selle hetkeolukorrast ning ettepanekuid piirkonna edasiseks arenguks. Turismimajanduse arendamise eesmärgil oleks tarvis küsitleda ka piirkonda külastavaid turiste, kes oskaksid anda omapoolse hinnangu Vilsandi rahvuspargile kui pärimusturismi sihtkohale.

VIIDATUD ALLIKAD

- Barthel-Bouchier, D.** 2012. Cultural Heritage and the Challenge of Sustainability. California: Left Coast Press, Inc.
- Bramwell, B., Lane, B.** 2000. Tourism Collaboration and Partnerships. Politics, Practice and Sustainability. Aspects of Tourism 2. United Kingdom: Channel View Publications.
- Eagles, P.F.J., McCool, S.F.** 2002. Tourism in National Parks and Protected Areas: Planning and Management. United Kingdom: CABI Publishing.
- Edgell, D.L.** 2006. Managing Sustainable Tourism: A Legacy for Future. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Garrod, B., Fyall, A.** 2000. Managing Heritage Tourism. – Annals of Tourism Research, Vol. 27 (3), pp. 682-708.
- Garrod, B., Wanhill, S.** 2008. Managing Visitor Attractions. Oxford: Elsevier Ltd.
- Gartner, W., C., Lime, D.W.** 2000. Trends in Outdoor Recreation, Leisure, and Tourism. United Kingdom: CABI Publishing.
- Frost, W., Hall, C.M.** 2008. Tourism and National Parks: International Perspectives on Development, Histories and Change. Oxon: Routledge.
- Hall, C., Boyd, S.** 2005. Nature-based tourism in peripheral areas. Development or Disaster. United Kingdom: Channel View Publications.
- Howard, P.** 2003. Heritage: Management, Interpretation, Identity. London: Continuum International Publishing Group.
- Kaitsealad. Keskkonnaministeerium. [<http://www.envir.ee/1687>]. 12.01.2013.
- Kozak, M., Baloglu, S.** 2010. Managing and Marketing Tourist Destinations: Strategies to Gain a Competitive Edge. Oxon: Routledge.
- Labadi, S., Long, C.** 2010. Heritage and Globalisation. Oxon: Routledge.

Leader – lähenemine. Euroopa ühendused 2006. Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitlus.

[http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_et.pdf] 05.05.2013.

Looduskaitse seadus 2004. – Riigi Teataja I osa, 2004, nr 38, art 258.

McCain, G., Ray, N.M. 2003. Legacy Tourism: The Search for Personal Meaning in Heritage Travel. – *Tourism Management*, Vol. 24, pp. 713-717.

Miku Metsapark Kihelkonnal. Pärimusmatkad.

[<http://www.parimusmatkad.ee/et/metsapark>] 14.02.2013

Misra, S.N., Sadual, S.K. 2008. Basics of Tourism Management. New Delhi: Excel Books.

Moutinho, L. 2010. Strategic Management in Tourism. Oxfordshire: CAB International.

National Parks: Britain's breathing spaces.

[<http://www.nationalparks.gov.uk/learningabout/ourchallenges/tourism.htm>].

15.03.2013.

Newsome, D., Moore, S.A., Dowling, R.K. 2001. Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management. United Kingdom: Channel View Publications.

Page, S.J. 2011. Tourism Management: An Introduction. Oxford: Elsevier Ltd.

Park, H.Y. 2010. Heritage Tourism: Emotional Journeys into Nationhood. – *Annals of Tourism Research*, Vol. 37 (1), pp. 116-135.

Poria, Y., Butler, R., Airey, D. 2003. The Core of Heritage Tourism. – *Annals of Tourism Research*, Vol. 30 (1), pp. 238-254.

Reimann, M. Intervjuu võlu ja valu.

[<http://193.40.136.84/Panopto/Pages/Viewer/Default.aspx?id=8a5074a0-680b-49b2-87ca-384d50105803>] 31.03.2012.

Reinius, W., S., Fredman, P. 2007. Protected areas as Attractions. – *A Social Sciences Journal*, Vol. 34 (4), pp. 839-854.

Russo, A. P. 2002. The „Vicious Circle“ of Tourism Development in Heritage Cities. – *Annals of Tourism Research*, Vol. 29 (1), pp. 165-182.

Ryan, C., Page, S.J. 2011. Tourism Management: Towards the New Millennium. New York: Routledge.

- Timothy, D.J., Boyd, S.W.** 2003. Heritage Tourism. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Timothy, D.J., Nyaupane, G.P.** 2009. Cultural heritage and tourism in the developing world: a regional perspective. New York: Routledge.
- Toomel, M.** 2009. Miku metsapark pakub puhkamiseks teistmoodi tegemisi. – Looduse Hääl, nr 2, lk 6.
- Törn, A., Siikamäki, P., Tolvanen, A., Kauppila, P., Rämet, J.** 2007. Local people, nature conservation and tourism in north-eastern Finland. – Ecology and Society, Vol. 13 (1) [<http://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss1/art8>]. 02.03.2013.
- Vilsandi rahvuspark. Keskkonnaamet.
[<http://www.keskkonnaamet.ee/?lang=vilsandi>] 25.03.2013.
- Vilsandi rahvuspark. Puhka Eestis. [<http://www.puhkaeestis.ee/et/vilsandi-rahvuspark>]. 15.05.2013.
- Vilsandi rahvusparki kaitsekorralduskava 2012–2016. Keskkonnaamet.
[<http://loodus.keskkonnainfo.ee/WebEelis/getfile.aspx?fail=1191278270>] 26.03.2013.
- Wearing, S., Neil, J.** 2009. Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities. Oxford: Elsevier Ltd.

Lisa 1. Vilsandi rahvusparki maa-ala kaart

(Allikas: Vilsandi rahvuspark 2013)

Lisa 2. Intervjuuküsimused turismiettevõtjatele

1. Millist turismiteenust pakute?
2. Mille (nt. objektid, kultuur, loodus) vastu tunnevad külastajad Teie arvates Vilsandi Rahvusparkis ja selle ümbruses kõige enam huvi?
3. Kas mainite ettevõtte reklaamimisel ka oma asukohta Vilsandi Rahvusparkis või selle läheduses? Palun põhjendage vastust. Kui oluline see Teile on?
4. Mida oleks Teie arvates vaja teha, et arendada Vilsandi Rahvusparki kui turismisihtkohta?
5. Mida teate pärimusturismist kui turismiliigist?
6. Milliseid kogemusi on Teil pärimusturismiga?
7. Pärimusturism on turismiliik, mis on osaliselt või täielikult motiveeritud huvist piirkonna ja kogukonna ajaloo, elulaadi ja pärimuse vastu. Kui suurel määral tunnevad külastajad Teie arvates huvi antud tegurite vastu?
8. Kas olete mõelnud pärimusturismi kui turismiliigi pakkumist turistidele?
Kas Teie arvates on Vilsandi Rahvusparkil potentsiaali kujuneda pärimusturismisihtkohaks? Palun põhjendage oma arvamust.
9. Kas hetkel pakutakse pärimusturismi teenuseid Vilsandi Rahvusparki alal (nt. käsitöö, matkad)? Ja milliseid?
10. Mil määral nõustute järgnevate väidetega:
 - 1) Külastajad on teadlikud Vilsandi Rahvusparki olemasolust?
 - 2) Külastajad tunnevad huvi sealse looduse, kultuuri ja ajaloo vastu?
 - 3) Sooviksite külastajatele pakkuda pärimusturismi teenust?
 - 4) Arvate, et pakkudes Vilsandi Rahvusparkis pärimusturismi teenust, arendab see rahvusparki kui sihtkohta?
11. Kas oleksite nõus tegema koostööd teiste turismiettevõtetega, et muuta Vilsandi Rahvusparki populaarsemaks sihtkohaks?
12. Milles näete koostöövõimalusi?
13. Mida peaksite pärimusturismi pakkumisel takistuseks/ probleemseks?
14. Kas arvate, et Teie tegevusvõimalused on piiratud, kuna asute looduskaitsealal?
15. Palun põhjendage milles seisneb looduskaitsealal asumise eelis?

SUMMARY

DEVELOPMENT OF HERITAGE TOURISM DESTINATION IN THE CASE OF VILSANDI NATIONAL PARK

Kairi Rassel

The aim of the current study was to find out how tourism enterprisers could help to progress Vilsandi national park as heritage tourism destination, to map the problematic issues and give suggestions to develop tourism in the national park area. Firstly author of the study, examined theoretical literature, where the basics of the national park, heritage tourism and tourism destination development were untangled. To achieve the aim, study was carried through, where tourism enterprisers from Vilsandi national park area attended. The aim was attained and bigger part of the tourism enterprisers is willing to make big efforts, to develop Vilsandi national park as heritage tourism destination.

The word national park acts like a magnet for visitors, because they associate the national park with something special. Tourism in national parks is more successful than in other protected areas, because in national parks the protective goals are brought together with benefits that come from tourism. Because of the modernization and higher awareness about natural environment, national parks will turn into popular tourism destinations. However the tourism have many good effects on the tourism destinations, it is important to know the restrictive measurements in national park areas to conserve and protect the nature environment.

Heritage tourism is one of the fastest growing parts of tourism. It plays a big role in conserving and protecting the nationality of the country. Heritage can be some kind of monument, skill or symbolic representation and it is important to know that it stands for national identity. Heritage tourism destinations are places that allow tourists to peruse national history and unexposed national identity. Popularity of heritage tourism can also

bring along many different problems such as political conflicts, vandalism, overpopulation and incomplete planning and developing.

Managing the national parks is difficult. Because of the rise of the tourists in national parks, sustainable managing is used to protect these areas. Sustainable managing is effective only in a way, when all the tourism representatives are willing to join the operation. Tourism is sustainable only then, when nature environment won't be harmed. The economic profit is also necessary and well organized tourism won't harm environment, assure the satisfaction for locals and certify a high-quality visit for tourists.

The study shows that Vilsandi national park has an important role as a tourist destination. Beautiful nature with many different hiking trails, location near to the sea and activities – all these factors give a reason to spend a holiday in Vilsandi national park. However tourism enterprisers already use the national park as a heritage tourism destination, there are a lot of resources that are unused. In the study there is brought up an issue to give a judgement to the economic situation in Vilsandi national park. The issue is how it would be possible to help the tourism enterprisers in developing the Vilsandi national park to a heritage tourism destination.

The author of this study estimates that the issue, which was brought up, found a positive answer. There are still many problems in Vilsandi national park. Main problems were poor cooperation between tourism enterprisers and lack of knowledge about heritage tourism. To develop the Vilsandi national park as heritage tourism destination, the tourism enterprisers are willing to work together.

Suggestions by the author to develop the Vilsandi national park are:

- To arrange public transport that takes into account the needs of all areas of the community;
- to develop the pointing system;
- to release tourist information booklets;
- to promote collaboration between tourism enterprisers;
- to improve quality of servicing;

- to continue heritage days;
- to compose a tourism development plan;
- to compose a socio-economic analysis.

This study would be important to tourism enterprisers in Vilsandi national park area, Lümada and Kihelkonna parish commune administrations and also to visitors of Vilsandi national park. This study will give a general overview about Vilsandi national park, its situation and the suggestions how to develop this area in future.